

Kritisk Forum

FOR PRAKTISK TEOLOGI

115

KONFIRMANDER MARTS 2009

Forord

Når man til konfirmandforældreaftener spørger forældrene, hvad de kan huske fra deres konfirmationstid, er det som oftest ikke meget godt, de kan trække frem fra erindringsens gemmer. Det kan skyldes flere ting. Enten er det et udtryk for en almen erfaring, nemlig at det, der går godt nok, ikke er det, der huskes, men at det derimod er det negative, der prenter sig i hukommelsen. Som når det fortælles, at præsten “smed salmebogen efter en konfirmand”, om ikke andet så åndeligt talt. Eller også kan det være en kombination af, at konfirmationsforberedelsen virkelig var lammende kedelig (som så megen anden undervisning før i tiden var det), og at man selv var i en alder, hvor man begyndte at strække sig i tøjret overfor autoriteter, såvel i himlen som på jorden.

Imidlertid viser Pettersson i sin artikel, at ikke bare konfirmandundervisningen men også konfirmandpræsten har en kolossalt formende betydning for menneskers forhold til kirken. Og når så folkekirken oven i købet har en særstatus som dannelsesfaktor i forhold til ungdomsgenerationen, idet ingen anden institution ud over folkeskolen har så meget samlet tid sammen med en ungdomsårgang, så kalder det på refleksion over dannelse og læringsprocesser blandt konfirmander.

Konfirmandundervisning eller læring anno 2009 er ikke, hvad den har været, men er i en rivende udvikling. Vi har fra side 41 og nummeret ud samlet nogle korte indlæg under den fælles overskrift *Indblik i præsters kreative værksteder*. Vi får her lov til at se, hvordan præster i dag på forskellig vis, reflekterende og kreativt, varetager deres undervisningsmæssige forpligtelser, endda uden den årsplan som f.eks. lærere trods alt har at støtte sig op ad. Det er inspirerende og oplivende at se, hvor meget grøde der tilsyneladende er i konfirmandarbejdet i disse år.

Det er ikke kun hovedet, der går til præst. Konfirmationsforberedelsen er i stigende grad værkstedarbejde “med hjerte, mund og hænder” – og fødder. Der klippes, klistres og leges. Og, eller måske netop derfor, som Inge Lind-

hardt Mikkelsen udtrykker det i sin artikel, må vi besinde os på, hvordan de gode oplevelser, vi byder på, kan blive til reflekterede erfaringer, som konfirmanderne får med sig i bagagen videre frem.

Af praksis vokser endvidere de mere teoretiske spørgsmål, om selve konfirmationens hvorfor og til hvad? På det område er der også sket en konstruktiv perspektivforskydning i de senere år, fra uddannelse til dannelse, fra hjerne til hjerte. Ikke at de ting udelukker hinanden, så lidt som teori og praksis gør det, men det må dog med konfirmationsforberedelsen gælde her som altid, når det gælder evangeliets modtagelse, at man må tænde for at kunne brænde.

Det bliver spændende ad åre at se, om konfirmandernes evaluering (kan jeg bruge det her til noget?) kommer til at stå nogenlunde i forhold til de mange ressourcer, der i dag lægges i konfirmationsforberedelsen, arbejdsmæssigt såvel som økonomisk. God fornøjelse!

Jette Marie Bundgaard Nielsen, Jørgen Demant & Lena Kjems

Konfirmationens betydelse för den livslånga kyrkorelationen

– ett religionssociologiskt perspektiv

Per Pettersson

Den svenske docent i religionssociologi, Per Pettersson, pläderer för en kvalitetsutveckling af konfirmandundervisningen. För i og med at Den danske Folkekirke kommer i pædagogisk kontakt med godt 70% af befolkningen, har den alle muligheder for at udvikle en positiv kirkerelation. Det er nemlig via konfirmandundervisningen og mødet med konfirmandpræsten, at menneskers relation til kirken i særlig grad knyttes og formes. Han taler om konfirmandpræsten som kirkens symbolperson, gennem hvem man i en dannelsesmæssig vigtig alder (0-20 år) får relation til den religiøse verden og får etableret et værdisystem.

“Vilket är din huvudsakliga upplevelse av din egen konfirmationstid? – Har du en i huvudsak positiv eller i huvudsak negativ upplevelse av den tiden?” Frågan ställdes till en grupp svenska präster vid en temadag om konfirmandundervisning. Ungefär 70% hade upplevt konfirmandundervisning som en huvudsakligen positiv upplevelse, 30% hade en i huvudsak negativ upplevelse. En av de senare, en präst i 50-årsåldern, förklarade så här vad det var som han hade upplevt som så negativt: “Prästen var hård och sträng och det kändes helt fel, det var helt enkelt botten. Men jag bestämde mig för att den prästen inte skulle få ha ensamrätt på kyrkan! Det var därför jag bestämde mig för att själv bli präst!”. Den negativa upplevelsen av konfirmationstiden för 35 år sedan var fortfarande i färskt minne, men hade för den här konfirmanden

inte resulterat i ett avståndstagande till kyrkan utan tvärtom förstärkt kyrkorelationen.

I den här artikeln diskuteras konfirmationstidens och särskilt konfirmandprästens betydelse för ungdomars framtida relation till kyrkan. Resultat från en studie i Sverige diskuteras i relation till konfirmandundervisningens betydelse i Danmark och i Norden generellt. Konfirmationstiden är för de flesta kyrkotillhöriga i de nordiska länderna den period under livet då man har den i särklass största möjligheten att upprätta en positiv relation till kyrkan (Niemelä 2008). Intrycken av kyrkan och dess företrädare i samband med konfirmationstiden lever i många fall kvar i medvetandet under resten av livet (Pettersson 2000). Den relation och grundläggande attityd till kyrkan som skapas under tiden som konfirmand har ofta en avgörande betydelse för utvecklingen av individens kyrkorelation under resten av livet. Relationen till kyrkan byggs till stor del upp av relationen till de människor som uppfattas representera kyrkan. Konfirmandprästen har därför en alldeles särskild betydelse som relationsbyggare. Med tanke på konfirmationstidens nyckelroll för den livslånga kyrkorelationen är det en fråga av högsta prioritet för de nordiska folkkyrkorna att satsa allt som är möjligt för att uppnå hög kvalitet i konfirmandarbetet, samt att bibehålla och helst öka deltagandet i konfirmandarbetet. Detta är inte något som är viktigt främst för kyrkans egen skull, utan för att ge de enskilda kyrkotillhöriga möjlighet att bygga en positiv grundläggande relation till kyrkan. En relation som man kan återknyta till senare i livet.

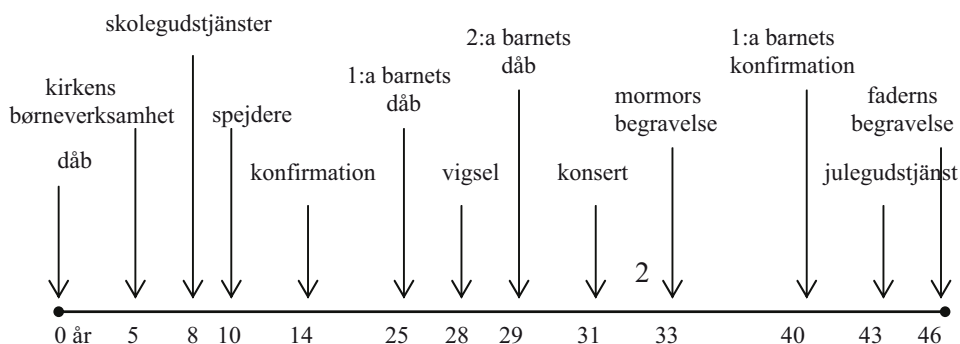
Det livslånga relationsperspektivet

Majoriteten av det danska folket har en livslång relation till kyrkan genom tillhörighet och tar del av folkekirkens tjänster vid vissa speciella tillfällen under livet, särskilt i samband med födelse (dåb), sorg och död (begravelse), vid speciella högtider, eller under en viss period av sitt liv, t.ex. konfirmandundervisning eller en tid som deltagare i en kör. 82% tillhör kyrkan (2008), 75% av alla födda barn döps (2006), 89% av alla begravningar sker i den Danske folkekirkens ordning (2007). 48% av alla vigslar är "kyrkbröllop" (2007). Konfirmandundervisningen är den näst största pedagogiska verksamheten i

det danska samhället, sett till hur stor andel av varje årskull av befolkningen som deltar i den. År 2007 konfirmerades 50.452 danska ungdomar vilket är 72% av alla 14-15-åringar. Det är bara den allmänna skolan som når en större andel av befolkningen. Antalet utträden ur kyrkan är marginella. 8810 personer utträdde ur den danska kyrkan år 2007, och 6551 personer inträdde i kyrkan. Om man räknar bort effekterna av invandringen har nästan alla dessa statistiska uppgifter beträffande det danska folkets relation till den danska folkekirken varit relativt stabila sedan en längre tid.

Tillhörigheten till den danska folkekirken kan ur flertalet danska kvinnors och mäns perspektiv betraktas som en livslång relation som aktiveras vid få, men ofta mycket betydelsefulla livssituationer. De möten med kyrkan som då uppstår bildar ur individens perspektiv en kedja av upplevelser i kontakt med kyrkan som för de flesta är utsträckt över hela livstiden (figur 1).

I stort sett alla danskar har en sådan livslång relation till den danska folkekirken som "Mette Jensen". Varje ny kontakt med kyrkan adderas till tidigare erfarenheter. Beträktat ur ett längre tidsperspektiv blir det ganska många tillfällen som en enskild "sekulariserad" dansk är i kontakt med den Danska folkekirken. Även om det är långt mellan gångerna, är det samma kyrka man knyter an till. Det kan vara olika församlingar, präster och kyrkobyggnader i olika skeden av livet, men man uppfattar det ändå som samma kyrka. Undersökningar visar att en majoritet av de som tillhör de nordiska folkkyrkorna har en mycket positiv uppfattning om sin relation till kyrkan genom att den

Figur 1: Mette Jensens, 46 år, relation till folkekirken och nyttjande av dess tjänster betraktat ur hennes eget livsperspektiv. Ett fiktivt exempel.

ger tillgång till kyrkans tjänster när man själv behöver dem under livet (Gustafsson & Pettersson 2000). De kyrkliga handlingarna, "livsriterna", i samband med dop, konfirmation, vigsel, och begravning kan ur den enskildes perspektiv betraktas som tjänster, vilka tillhandahåller livstolkning, mening, sammanhang och trygghet.

Svenska kyrkan hade ända fram till mitten på 1970-talet ett lika högt deltagande i konfirmandundervisningen som den danska folkekirken har idag. Men den andel ungdomar som konfirmeras i Sverige har minskat dramatiskt från 81% år 1970 till 35% år 2007. De långsiktiga konsekvenserna av denna förändring för både kyrka och samhälle diskuteras nu i olika sammanhang, både inom kyrkan och bland forskare (Grahn & Eek & Pettersson 2007). Vad betyder detta för människors långsiktiga relation till kyrkan? Kommer det minskade deltagandet i konfirmandundervisning att påverka de allmänna värderingarna i samhället? Kommer de som inte konfirmeras att låta döpa sina barn? Kommer det senare en motsvarande minskning av dop? Kommer i så fall detta att leda till fler utträden ur kyrkan?

Relationerna mellan befolkningen och de nordiska folkkyrkorna är uppriktade på individnivå. De är främst knutna till den privata sfären och uppfattas därför ofta inte som så breda och omfattande som statistiken visar. Men i vissa kollektiva situationer på samhällsnivå blir relationerna tydliga och exponeras i det offentliga rummet. I Sverige har detta på senare år uppmärksamrats i samband med större kriser och katastrofer. Då har samhällsbetydelsen av det vanligtvis dolda relationsnätverket mellan kyrkan och befolkningen tydliggjorts på ett särskilt sätt, t.ex. i samband med Estoniakatastrofen år 1994 och Asien-tsunamin år 2004 (Gustafsson 1995, Bäckström & Edgardh Beckman & Pettersson 2004). Genom att nästan alla människor i de nordiska folkkyrkorna har någon form av relation till kyrkan på individnivå, är kyrkans kollektivt sammanhållande samhällsbetydelse i dessa situationer inte förvånande. Men många tänker kanske inte på att kyrkans samhällsfunktion i kriser och katastrofer sammanhänger med dess breda relationer med människor på individnivå.

Kyrkans legitimitet som resurs såväl på privat individnivå som på offentlig kollektiv nivå är starkt beroende av de relationer som skapas i möten mellan individ och kyrka. Personliga upplevelser i samband med dessa möten blir alltmer betydelsefulla i takt med samhällets ökade individorientering och

nedmonteringen av tidigare tvingande auktoriteter. Relationen mellan kyrka och individ är idag och inför framtiden i ökande utsträckning beroende av individens positiva upplevelse av kvalitet i mötet med kyrkan och dess företrädare. Detta gäller inte minst upplevelsen av konfirmationstiden och de möten med kyrkan som då äger rum. Konfirmandledaren/prästen kan antas ha en särskilt stor betydelse som uppbyggare eller försvagare av ungdomars relation till kyrkan, vilket kan ha en livslång inverkan på utvecklingen av kyrkorelationen.

Livsavgörande värderingsbildning under ungdomsåren

Betydelsen av konfirmationstiden ur den enskildes livsperspektiv understryks av forskningen om forandet av människors värderingar. Den amerikanske sociologen Ronald Inglehart har visat att erfarenheter och upplevelser under uppväxten fram till 20-årsåldern ofta har avgörande betydelse för utvecklingen av en individs grundläggande värderingar (Inglehart 1977). Vissa grundläggande värderingar utvecklas hos varje individ fram till c:a 20-årsåldern, för att därefter finnas kvar under resten av livet. De första 20 åren anses särskilt formbara när det gäller dessa värderingar. Enligt teorin kan individens förhållande till sina grundläggande värderingar karaktäriseras som en fångenskap "bakom dubbla lås" (Pettersson 1988). Individen är fången i sin egen individuella historia och personliga utveckling under de formbara åren. Dessutom är individen också fången i sitt eget samhälles historia och dess aktuella utveckling under denna viktiga del av livet. Varje generation i samhället är därigenom "förvaltare" av en för varje tid speciell uppsättning grundläggande värderingar och synsätt som påverkar individer som tillhör respektive generation i deras sätt att tänka och handla. Värderingsförändringar i samhället sker enligt teorin på ett smygande, "tyst" sätt genom att generationerna successivt avlöser varandra. Inglehart har skapat uttrycket "den tysta revolutionen" för att beteckna den process som leder till kontinuerliga långsamma värderingsförändringar i ett samhälle.

Värderingsforskningen visar på den långsiktiga och genomgripande betydelse som tiden före 20-årsåldern har både för individens framtida hela liv och för samhällsutvecklingen. Konfirmationstiden infaller under dessa vikti-

ga år och utgör genom sin omfattning den mest centrala relationsbyggande verksamheten mellan människor och kyrkan. Konfirmandundervisningen behöver därför utvärderas och utvecklas i ljuset att dess betydelse för individens livslånga relation till kyrkan. Konfirmandledarens/prästen viktigaste roll är ur detta perspektiv att vara en relationsbyggare.

Ett minskat deltagandet i konfirmandundervisningen är negativt både ur detta relationsperspektiv och ur ett allmänt samhällsperspektiv genom att konfirmandundervisningen är värderingsförmedlande och infaller under den period i livet när en människas grundläggande värderingar formas. Det minskande deltagandet i konfirmandundervisningen kan, åtminstone teoretiskt sett, även påverka värderingsutvecklingen i samhället. Konfirmandundervisningens framtid är därför en central fråga med konsekvenser såväl för utvecklingen av människors relation till kyrkan som för den långsiktiga utvecklingen av samhällets värderingar.

Intervjuundersökning

I en kvalitativ studie intervjuades ett antal personer om sin egen upplevelse av sin livslånga relation till kyrkan och av de tillfällen man under livet har varit i kontakt med kyrkan (Pettersson 2000). Resultaten visar *för det första* att upplevelsen av möten med kyrkan och den övergripande upplevelsen av relationen till kyrkan påverkar varandra ömsesidigt. *För det andra* att upplevelser av personliga kontakter och möten med kyrkan tydligt kan leva kvar i medvetandet under mycket lång tid, ända från barndomen till pensionsåldern. *För det tredje* att utvecklingen av varje persons livslånga relation till kyrkan är speciell mot bakgrund av den enskilda individens livssituation och historia. Samt *för det fjärde* att det finns vissa faktorer av särskild betydelse för utvecklingen av relationen till kyrkan som återkommer i flera intervjuer. Här nedan presenteras korta sammanfattningar av fyra intervjuer med personer i olika åldrar, Karin 27 år, Anders 39 år, Barbro 59 år och Lars 64 år.

Karin 27 år, laboratorieassistent. Sammanboende, ett barn

Karins första barn har nyligen döpts. Hon anser att tillhörigheten till kyrkan är en trygghet, t.ex. om man skulle få det svårt. Så länge man inte tvingas att

göra något speciellt för att tillhöra kyrkan kan hon inte tänka sig att utträda ur kyrkan. Karin känner en speciell relation till sin konfirmanterpräst. Han vet vem hon är, och när det under livet är aktuellt med kontakt med kyrkan vänder hon sig alltid i första hand till honom.

Anders 39 år, maskiningenjör. Sammanboende, ett barn

Det första barnet har nyligen döpts. Anders hade en mycket negativ upplevelse av sin egen konfirmandundervisning, som han avbröt eftersom den inte berörde de viktiga livsfrågorna och kändes gammaldags. Detta har färgat hans relation till kyrkan ända fram till idag. Nu helt nyligen, 25 år efter den egna avbrutna konfirmationsläsningen, har han besökt en bekants konfirmationshögtid, vilket var en mycket positiv upplevelse och gjorde honom mer positiv till kyrkan allmänt sett. Anders säger själv att relationen till kyrkan kunde ha utvecklats mer positivt och aktivt om hans egen konfirmandundervisning hade varit en mer positiv upplevelse.

Barbro 59 år, förtidspensionerat affärsbiträde. Ensamstående, frånskild, 2 barn

Barbro har nyligen utträtt ur kyrkan och berättar att hon har negativa erfarenheter av kyrkan från barndomens söndagsskola och konfirmationstiden. Konfirmanterprästen var stenhård. Barbro säger att hon förlorade sin barnatro i samband med konfirmationen. Hon har positiva minnen av två andra präster i samband med begravningar. Men det starkt negativa minnet av konfirmanterprästen överskuggar de senare positiva kontakterna med präster. Barbro har under tio års tid funderat på att utträda ur kyrkan och har helt nyligen bestämt sig och tillhör inte längre kyrkan.

Lars 64 år, undersköterska. Änkeman, inga barn

Lars har nyligen varit i kontakt med kyrkan i samband med hustruns begravning. Han har bara haft positiva erfarenheter av möten med kyrkan, särskilt i samband med den egna konfirmationen. I sitt arbete som sjuksköterska har han ofta varit i kontakt med sjukhuskyrkan och har bara positiva erfarenheter av det. Utöver konfirmandundervisningen har han till helt nyligen inte deltagit i några andra regelbundna kyrkliga aktiviteter. Men relationen till kyrkan ändrade karaktär efter hustruns död och begravning. Den mycket positiva relationen till prästen i samband med begravningen fick en avgörande betydelse.

se. Nu deltar han regelbundet i kyrkans verksamhet och tycker att kyrkan har blivit mer betydelsefull än tidigare. Lars säger att han upplever kyrkan som en personlig trygghet och att den har blivit en viktig del av det sociala nätverket. Han kan inte tänka sig att utträda ur kyrkan.

Konfirmandarbetets betydelse för den livslånga kyrkorelationen

Karin, Anders, Barbro och Lars, liksom alla övriga intervjuade i undersökningen berättar om upplevelser av möten med kyrkan, förhållanden under uppväxttiden eller förändringar i livssituationen som har haft betydelse för utvecklingen av deras relation till kyrkan. Många säger att deras nuvarande relation till kyrkan tydligt hänger samman med dessa upplevelser och förhållanden. Den tidigare presenterade teorin om ungdomsårens långsiktiga betydelse för människors grundläggande värderingar får därmed stöd av undersökningen. Nästan alla berättar om någon typ av minnen, intryck och upplevelser från uppväxttiden före 20-årsåldern som på något sätt har påverkat deras relation till kyrkan, positivt eller negativt (Fig. 2). Det kan handla om personliga erfarenheter av kyrkans verksamhet, upplevelsen av en präst eller annan kyrklig företrädare. Även förhållanden och förändringar i familjen har ibland haft en särskild betydelse.

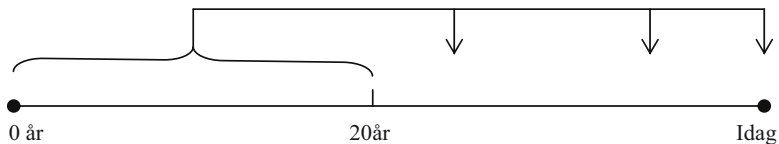

Fig 2: Erfarenheter och upplevelser före 20-årsåldern, t.ex. under konfirmentationstiden, har i många fall en livslång avgörande betydelse för utvecklingen av relationen till kyrkan.

Flera informanter refererar till föräldrars eller andra nära anhörigas positiva eller negativa relation till kyrkan, vilket har förstärkt eller försvagat den egna kyrkorelationen. En 63-årig kvinna säger att *“min far var väldigt kyrkligt*

intresserad, kolossalt, så att jag är uppvuxen i ett sånt hem". En man, 32 år, som nyligen har återinträtt efter att ha stått utanför kyrkan ett antal år säger däremot uttryckligen att hans pappa har haft en negativ inverkan på den egna relationen till kyrkan. Hans pappa ansåg att kyrkan *"främst till för att rädda vilсна själar och inte då för såna som kan rädda sig själv"*. Den slutsats pappan förmedlade till sonen var att eftersom familjen inte var svag så var kyrkan inte något för dem.

Många av de intervjuade säger att deltagande i kyrklig verksamhet under barn- och ungdomsåren har haft en alldeles särskild betydelse, i positiv eller negativ mening. Det är upplevelser från söndagsskola, körverksamhet, konfirmandundervisning m.m. Någon har en uttalat positiv upplevelse av söndagsskolan, medan en annan upplevde den starkt negativt. En 31-årig kvinnlig sjuksköterska nämner gemenskapen i en ungdomskör som en mycket positiv erfarenhet av kyrkan.

Undersökningen visar att konfirmandundervisningen är den kontaktyta med kyrkan som framstår som den mest betydelsefulla av alla. Var tredje person nämner positiva eller negativa upplevelser av konfirmationsundervisningen som har haft en särskild betydelse. Flertalet av dessa upplevelser är kopplade till konfirmationsprästen. En pensionerad småskollärlarinna, 65 år, berättar om positiva minnen av konfirmationsprästen och säger att *"konfirmationsundervisningen var också väldigt givande"*, medan en förtidspensionerad 59-årig kvinna, f.d. affärsbiträde, berättar att *"konfirmationsprästen, den glömmmer man ju aldrig ...det var en gammal träig präst...han var väldigt sträng, ja stenhård"*.

Dessa samlade minnen av relationer och kontakter med kyrkan från barn- och ungdomsåren fungerar som betydelsefulla referenspunkter vid individens värdering av senare kontakter med kyrkan och även för den övergripande värderingen av den egna relationen till kyrkan. Konfirmandundervisningen har för många en särställning som sådan referenspunkt vid den personliga bedömningen av såväl kyrkan som bedömningen av präster i allmänhet.

Personmötens betydelse

Intervjuundersökningen bekräftar teorin att intrycken i samband med konfirmationsundervisningen för många har en livslång betydelse för utvecklingen av relationen till kyrkan. Flertalet av informanterna i den svenska studien tillhör den majoritet som endast vid vissa tillfällen eller perioder under sina liv är i en närmare kontakt med kyrkan. Trots detta beskrivs de få mötena med kyrkan ofta som mycket betydelsefulla och laddade med känslomässiga upplevelser. En kvinna, 27 år och undersköterska, säger *“konfirmation och allting och vigsel, det betyder ju nånting, ...det är oftast därför man går till kyrkan när man inte är aktiv om man säger så”*.

De tillfällen under livet när man har varit i en mer personlig kontakt med en kyrklig företrädare har en särskild betydelse. Vid dessa tillfällen är det oftast en präst som har “huvudrollen”. Nästan varannan person i undersökningen berättar om mötet med en viss präst som har varit särskilt positivt eller negativt. De flesta framhåller hur prästen var som person och hur de upplevde sin egen personliga relation till prästen, om den upplevdes positivt eller negativt. Det handlar mindre om hur prästen rent tekniskt utförde sin uppgift eller om innehållet i det han/hon sade. Det är upplevelsen av den personliga relationen till de människor som uppfattas representera kyrkan och som man är i kontakt med som formar den mer positiva eller mer negativa upplevelsen den egna relationen till kyrkan.

Flera av de intervjuade jämför olika möten med kyrkan som de har varit med om; genomförandet, hur prästen var som person, hur man blev bemött etc. I flera fall framkommer att tillfällen och personmöten som har upplevts positiva sätter en slags standard som bygger upp förväntningar inför kommande tillfällen och möten. Om förväntningarna då inte infrias blir man besviken och upplevelsen blir negativ, förmodligen mer negativ än om man inte hade de tidigare tydligt positiva erfarenheterna. En 33-årig man som är reparatör på en industri gör följande personliga kvalitetsjämförelse mellan tre barndop: *“det här dopet var faktiskt det, det sämsta och virrigaste vi har haft. Dom andra två har varit mycket bättre”*.

Intervjuerna visar också att negativa upplevelser av kyrkan i många fall kan vägas upp och “repareras” av positiva erfarenheter senare i livet och därmed även förändra uppfattningen av relationen till kyrkan i positiv riktning.

Men en tidigare övervägande positiv relation till kyrkan kan också försämrats av negativa upplevelser. Samtidigt som sådana förändringar av relationen kan ske, är det bland informanterna tydligt att den attityd till kyrkan som har grundlagts under uppväxtåren fram till 20-årsåldern ofta är förhållandevis stabil och har en livslång inverkan på relationen. Konfirmandundervisningens strategiskt betydelsefulla position ur individens livsperspektiv är tydlig.

Konfirmationsprästens betydelse för den livslånga kyrkorelationen

Intervjuundersökningen liksom den presenterade teorin om värderingsförändringar visar på konfirmationstidens och särskilt konfirmationsprästens betydelse. Konfirmationsprästen framstår som symbolperson för den egna relationen till kyrkan. En 36-årig advokat (man) framhåller den positiva upplevelsen av sin konfirmationspräst så här: *“konfirmationsprästen som jag hade var väldigt bra, han hette N, vad fasen hette han i efternamn...N, den prästen han var väldigt bra, det var en väldigt bra präst..... han var väldigt karismatisk människa tycker jag, som kunde liksom, ja han kunde förmedla budskapet väldigt bra”*.

När man så här starkt betonar konfirmandundervisningens långsiktiga betydelse för utvecklingen av människors livslånga kyrkorelation kan det å ena sidan upplevas så starkt förpliktande att det känns betungande. Å andra sidan innebär slutsatsen en kraftig uppvärdering av konfirmandundervisningens plats i kyrkan. Konfirmandundervisningen är av mycket större strategisk betydelse än den ofta ges inom kyrkans organisation och resurstilldelning. Konfirmationsprästens funktion som relationsbyggare kan inte överskattas. Här behöver såväl församlingarna som kyrkan i sin helhet utveckla strategier för att kvalitetsutveckla konfirmandarbetet och satsa på kompetensutveckling av alla som har den viktiga uppgiften att ansvara för konfirmandundervisning.

Referenser

- Bäckström, Anders & Edgardh Beckman, Ninna & Pettersson, Per (2004), *Religious Change in Northern Europe – The Case of Sweden*, Stockholm: Verbum.
- Grahn, Niklas & Eek, Jonas & Pettersson, Per (2007), *Vägar framåt i Svenska kyrkans konfirmandarbete*, Karlstad: Karlstads stift.
- Gustafsson, Göran (1995), Svenska folket, Estonia och religionen, i Ahlin, Lars & Gustafsson, Göran, Två undersökningar om Estonia och religionen. *Religionssociologiska studier*, nr 1. Lund: Lunds universitet.
- Gustafsson, Göran & Pettersson, Thorleif (red) (2000), *Folkkyrkor och religiös pluralism – den nordiska religiösa modellen*. Stockholm: Verbum.
- Inglehart, Ronald (1977), *The Silent Revolution. Changing values and political styles among western publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Niemelä, Kati (2008), *Does Confirmation Training Really Matter? – A longitudinal study of the quality and effectiveness of confirmation training in Finland*. Tampere: Church Research Institute.
- Pettersson, Per (2000), *Kvalitet i livslånga tjänsterelationer. Svenska kyrkan ur tjänsteteoretiskt och religionssociologiskt perspektiv*. Stockholm: Verbum.
- Pettersson, Thorleif (1988), *Bakom dubbla lås*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.

Per Pettersson
docent i religionssociologi ved Karlstad Universitet, Sverige

Hvad mener konfirmanderne om konfirmationsforberedelsen?

Leise Christensen

Artiklen her er et perspektiv på en undersøgelse af konfirmanders holdning til deres konfirmationsforberedelse. Forberedelsen er en etableret del af den protestantisk-kirkelige hverdag i Europa og har været det de sidste par hundrede år. Den er et selvfølgelig led i de forskellige kirkers forsøg på ungdommens opdragelse i kristelig børnelærdom og nyder mange steder stor folkelig anseelse. Men nogen større undersøgelse af, hvad der undervises i rundt omkring i landenes konfirmandstuer, på hvilken måde, og hvad konfirmanderne tænker om det, foreligger ikke. Dette har man så på europæisk niveau forsøgt at lave om på ved at iværksætte en større undersøgelse, der skal kaste lys over disse spørgsmål. Det er denne undersøgelse, som nærværende artikel tager udgangspunkt i, hvor vægten dog vil være på den danske del af undersøgelsen. Det skal understreges, at undersøgelsen stadig er i sin vorden, men der foreligger dog tilstrækkeligt materiale til, at man kan danne sig et billede af situationen i Danmark. Artiklen vil kun kunne indeholde nogle få udvalgte tekster og tabeller, da materialet er overordentligt stort og kan kombineres og krydses på utallige måder, alt efter hvilke spørgsmål man ønsker at stille materialet. Mit fokus vil i udstrakt grad være på konfirmand-delen af undersøgelsen og ikke på underviser-delen. Jeg vil i det følgende vise delresultater af undersøgelsen, pege på eventuelle pædagogiske konsekvenser, have et udblik til spørgsmålet om samarbejde i undervisningen og slutteligt opfordre til en diskussion om fremtidens konfirmationsforberedelse i Danmark.

Undersøgelsens metodik og baggrund

Undersøgelsen er metodisk set kvantitativ, og man har via spørgeskemaer spurgt ca. 20.000 europæiske konfirmander om deres forhold til konfirmati-

onsforberedelsens indhold og pædagogiske metode, deres forventninger og disses opfyldelse/mangel på opfyldelse. Alle deltagende konfirmander fik i løbet af deres tre første uger i undervisningen tilsendt et spørgeskema med syv forskellige afkrydsningsmuligheder pr. spørgsmål spændende fra ”passer overhovedet ikke på mig” til ”passer fuldstændigt på mig”. Konfirmandernes undervisere fik et lignende spørgeskema på samme tidspunkt. Tre uger før konfirmationen besvarede alle konfirmanderne spørgeskema nr. 2, hvor de blev spurgt om, hvordan det så var gået – både mht. indhold og pædagogisk form. Det samme gjaldt underviserne. Formålet med undersøgelsen er at kunne sammenligne konfirmandernes svar med underviserens; at se på, om og hvordan konfirmanderne har ændret synspunkter i løbet af forberedelsestiden; at undersøge, om der er forskel på konfirmandernes tilfredshed med forløbet, i forhold til hvilken pædagogisk metode de har været udsat for i forberedelsestiden; at undersøge, hvordan underviserne griber forberedelsestiden an pædagogisk, didaktisk og mht., hvordan forberedelsestiden rent formæssigt finder sted – som klasseundervisning, lejr eller heldagsundervisning. Slutteligt vil en international, komparativ analyse blive foretaget

Studiets overordnede akademiske hjemsted er Det teologiske Fakultet ved Eberhard Karls universitetet i Tübingen og ledes formelt set af professor, Dr. Friedrich Schweitzer. Deltagerne i undersøgelsen er 22 lutherske/reformerte Landeskirchen i Tyskland, folkekirken i Sverige, i Norge, i Finland og i Danmark, Den protestantiske kirke i Østrig samt Den reformerte kirke i Kanton Zürich i Schweiz. Hver deltagerkirke har bestræbt sig på at sikre, at de sogne, der har deltaget i undersøgelsen, også er repræsentative for vedkommende lands befolkning som helhed mht. sociale grupperinger og geografiske forhold. I Danmark deltog ca. 1150 konfirmander og deres præster. De var fordelt over et stort østjysk provsti, nogle vestjyske og sønderjyske sogne samt et provsti i hovedstadsområdet. I den danske undersøgelse udgøres de adspurgte af 51% piger og 49% drenge.

Hvad svarede de så, de danske konfirmander?

I Danmark er konfirmationsprocenten med sine 72% forholdsvis høj, misundelsesværdigt høj vil mange kirker mene, men den falder dog med ca. 1% om

året. I 1998 blev således 82% procent af en årgang konfirmeret. Men er konfirmationsprocenten høj, er kirkegangsprocenten det ikke. Især unge slider ikke voldsomt på kirkebænkene, og man må spørge, hvorfor i alverden unge mennesker, der ikke har udvist synderlig interesse for kirke og kristendom, og som har travlt nok endda i deres liv med alt fra kor over shopping af forbrugsvarer til sport, musik og, ikke mindst, venner, trods alt vægter konfirmationsforberedelsen så højt, at de er villige til i ca. 9-10 måneder at bruge nogle timer på det om ugen og derved tilsidesætte andre vigtige gøremål samt gå i kirke et sted mellem 8 og 15 gange.

Langt de fleste konfirmander, nemlig 72%, anfører, at valget af konfirmationsforberedelse er deres eget. Dette kan ses som et meget typisk teenage-svar, hvor fokus er på, at de nu mener at have nået en alder, hvor de er i stand til at træffe egne beslutninger om deres liv og gøremål. Som begrundelse for deres valg af konfirmationsforberedelse siger over halvdelen af konfirmanderne, at de har tilmeldt sig, fordi de blev døbt som små; lidt under halvdelen, fordi det er en god, gammel tradition og på tredjepladsen med en fjerdedel, 26%, kommer forældrenes ønske om konfirmation for deres barn. Vennernes valg af konfirmationsforberedelse som begrundelse for eget valg kommer langt nede med kun 14%, hvilket formentligt skyldes, at det mange steder i Danmark stadig er sædvanligt, at man klassevis samlet går til konfirmationsforberedelse, hvorfor konfirmanderne forud ved, at de fleste af vennerne er tilbøjelige til at foretage det samme valg. Derfor kommer venneaspektet ikke til at spille samme rolle som på steder, hvor man måske kun kender få, der har valgt at gå til konfirmationsforberedelse. At undervisningen i mange sogne stadig forekommer inden for skoletid betyder formentlig, at konfirmationsprocenten bliver højere, da modellen tilskynder et tilvalg af konfirmationsforberedelse frem for et fravalg. Det store valg består altså ikke i tilvalget, men i fravalget. Skolen er en af hovedkilderne til indsocialisering i samfundet og bidrager til at gøre konfirmationsforberedelsen samfundsmæssigt ”salonfæhig” ved at have konfirmationsforberedelsen placeret i skoletiden. At det forholder sig sådan, har dog ikke udelukkende betydning for størrelsen på andelen af unge, der tilvælger konfirmationsforberedelsen; noget kunne tyde på, at det også har betydning for den måde, hvorpå der undervises i konfirmandstuen, hvilket jeg vil komme ind på senere. I sogne, hvor konfirmationsforberedelsen ikke er placeret i skoletiden, vil man typisk (men ikke altid, naturligvis) finde

en lavere konfirmationsprocent. Men naturligvis spiller der en række andre og vigtige faktorer ind.

Når man ser på de mere konkrete grunde til, at konfirmanderne har valgt forberedelsen til, er topscoreren helt klart for at *Få en dejlig fest med familie og venner på konfirmationsdagen*; andenpladsen indtages af for at *Modtage gaver og/eller penge på konfirmationsdagen* og tredjepladsen indtages af for at *Modtage Guds velsignelse på konfirmationsdagen*. Den absolutte bund udgøres af udsagnet for at *Lære at bede*. Disse prioriteringer ændrer sig ikke synderligt i løbet af forberedelsestiden. Konfirmanderne valgte altså ikke hovedsagligt at gå til konfirmationsforberedelse af religiøse grunde, men mere af relationelle grunde – fest med familie og venner – samt af finansielle årsager, penge og gaver. Det skal nævnes, at der her spores en ikke ubetydelig forskel mellem drenge og piger, hvor pigerne er klart mest interesseret i den dejlige fest, mens drengene prioriterer den forestående opgradering i de finansielle positioner langt højere.

Konfirmanderne blev spurgt om deres holdninger til mange forskellige emner, herunder, naturligvis, også emner, som kan grupperes under samlebetegnelsen *Det religiøse aspekt af konfirmationsforberedelsen* (se skema næste side). Svarene kan være med til at tegne et billede af konfirmandernes religiøse selvforståelse og deres holdning til mere dogmatiske udsagn. Jeg har i det flg. valgt nogle få spørgsmål ud, som blev stillet både i begyndelsen af konfirmandforløbet og i slutningen. (Man kunne krydse af på en tabel mellem 1 og 7, hvor 1 tilkendegav *passer overhovedet ikke*, mens 7 tilkendegav *passer fuldstændigt*.)

Ca. 1/3 af konfirmanderne mener, at Gud har skabt verden. Det er ikke overraskende en forholdsvis lav andel, da mange konfirmander ved konfirmationsforberedelsens begyndelse kan have et temmelig firkantet indtryk af folkekirkens syn på de dele, nemlig, at vi alle til hobe er tilhængere af den nok så bekendte seks-dages-model, og den tror konfirmanderne ikke på. Men næsten 2/3 tror på Gud - dog ikke som den opstandne Kristus, hvilket lidt over 1/3 tror på. Konfirmanderne har tillid til det fremherskende gudsbillede af i dag, nemlig Gud som den kærlige og omsorgfulde Gud, men de har alligevel ikke tillid til, at denne omsorgfulde Gud vil hjælpe dem i vanskelige situationer – omkring 2/3 mener ikke, at troen på Gud hjælper i de tilfælde. Dette hænger fint sammen med det faktum, at konfirmanderne som tidligere

Hvad mener konfirmanderne om konfirmationsforberedelsen?

Hvad mener du om følgende udsagn:	Middeltal (samlet)	Nej (1,2,3)	Middel (4)	Ja (5,6,7)
Gud skabte verden	3,75	44%	23%	34%
Der findes et liv efter døden	4,67	23%	24%	53%
Gud elsker alle mennesker og har omsorg for hver enkelt	4,75	24%	20%	56%
Jesus opstod fra de døde	3,94	40%	21%	39%
Jeg ved ikke, hvad jeg skal tro	3,77	43%	23%	34%
Jeg taler ofte om Gud med andre mennesker	2,07	84%	9%	7%
Troen på Gud hjælper mig i vanskelige situationer	2,86	67%	15%	18%
Jeg tror på Gud	4,97	20%	18%	62%
Jeg ved, hvad den kristne tro går ud på	4,30	28%	28%	44%
Jeg prøver at leve i henhold til De ti Bud	2,92	64%	17%	20%

nævnt ikke rigtigt har interesse i bøn. Overordnet set er konfirmanderne ikke regelrette dogmatikere, hvad angår deres tro, selvom lidt over halvdelen tror på et liv efter døden, og 2/3 angiver at have en gudstro. Men hvordan ser det så ud, når man stiller de samme spørgsmål ca. 9-10 måneder senere? (Se skema næste side.)

Konfirmationsforberedelsen er et forholdsvist komprimeret forløb udi kristendom og kirkekundskab, hvad enten konfirmanderne kommer én gang ugentligt i to lektioner, eller om forberedelsen er mere modulbaseret med større intervaller imellem, men med flere lektioner ad gangen. At de har gået til denne intensive forberedelse har dog ikke forårsaget større udsving i deres syn på de forhold, de er blevet spurgt om. Skabelsestroen ligger f.eks. på nøjagtigt det samme niveau som før, hvilket ikke længere kan skyldes uvidenhed om, at skabelsestro og en moderne, videnskabelig tilgang til verdens opståen godt kan kombineres i fleste brede, folkekirkelige kredse. Det må man formode, at størstedelen af undervisere har undervist i, ligesom mange undervisningsmaterialer også lægger op til denne debat. Alle forskydninger ligger un-

Hvad mener du om følgende udsagn:	Middeltal (samlet)	Nej (1,2,3)	Middel (4)	Ja (5,6,7)
Gud skabte verden	3,71	44%	22%	34%
Der findes et liv efter døden	4,80	20%	22%	58%
Gud elsker alle mennesker og har omsorg for hver enkelt	4,85	21%	20%	59%
Jesus opstod fra de døde	4,16	34%	22%	44%
Jeg ved ikke, hvad jeg skal tro	3,52	47%	22%	31%
Jeg taler ofte om Gud med andre mennesker	2,35	77%	13%	10%
Troen på Gud hjælper mig i vanskelige situationer	2,97	61%	20%	20%
Jeg tror på Gud	4,89	20%	19%	61%
Jeg ved, hvad den kristne tro går ud på	5,18	14%	16%	70%
Jeg prøver at leve i henhold til De ti Bud	3,17	58%	16%	26%

der 5-6% , hvilket ikke er meget. Kun ét sted bon'er for alvor ud, nemlig spørgsmålet om, hvorvidt konfirmanden ved, hvad den kristne tro går ud på. Det svarede 44% bekræftende på i begyndelsen af forberedelsestiden, mens hele 70% i slutningen af forløbet svarer, at de ved, hvad den kristne tro går ud på. At vide, hvad den kristne tro går på, er selvsagt ikke det samme som at have antaget denne tro. Tallene kan tyde på, at der i konfirmandstuerne undervises meget vidensorienteret og måske med mindre fokus på at gøre kristentroen til en integreret del af konfirmandernes videre færd i livet. At konfirmanderne stadig i vid udstrækning undervises i skoletiden, er måske (ubevidst) en medvirkende årsag til, at fokus i konfirmandstuen er på det kundskabsmeddelende. Skoletiden så at sige låner ikke bare sine timer ud til konfirmandstuen, men også sit virkeområde.

Konfirmanderne blev også stillet flg. spørgsmål i både begyndelsen og slutningen af forløbet: *Hvem var Jesus?* Der var fem svarmuligheder, hvor konfirmanderne kun havde mulighed for at sætte et kryds, rangerende fra udsagnet *Jesus har aldrig eksisteret* over *Jesus var en historisk person, men ikke en*

profet eller Guds søn til det dogmatisk korrekte udsagn *Jesus var Guds søn*. Også her er der ganske små udsving i svarprocenterne, men det skal dog bemærkes, at tendensen går imod, at Jesus bliver mindre Guds søn og mere historisk. Der er således færre, der mener i slutningen af forløbet, at Jesus aldrig har eksisteret, men der er til gengæld også flere, der mener, at han nok var en historisk person, men ikke en særlig person, endsige Guds søn. 52% mener således i begyndelsen af forløbet, at Jesus er Guds søn mod 47% i slutningen. Man kan altså notere sig en vis bevægelse, der går mod mere Jesus og mindre Kristus. Man kan yderligere se en tendens til, at piger generelt svarer mere positivt på religiøst betingede udsagn og spørgsmål end drenge.

Undersøgelsen har stillet en mængde spørgsmål, hvor svarene afslører forskelle mellem kønnene, mellem land og by, mellem konfirmander i 7. og 8. klasse, mellem underviseres tilgange og konfirmanders udbytte, mellem konfirmander, der allerede har mødt kristendommen som børn i hjemmet/klubber/kor/mv., og børn, der ikke har været i kontakt med kirke og kristendom plus mange andre forhold. Alt dette må blive behandlet ved en senere lejlighed, da jeg nu vil gå over til at se på de pædagogiske konsekvenser.

De pædagogiske konsekvenser

Konfirmander kan have en varierende grad af interesse i kristendom, kirke og trosspørgsmål, men fælles for stort set dem alle er en vis forståelse for det religiøse område. Det indebærer bestemt ikke nødvendigvis en forståelse for det specifikt evangelisk-lutherske, men konfirmanden kan genkende og tyde religiøse universer ud fra samtidens film, musik, computerspil, sportsarenaer etc., hvor religiøse konnotationer kan være endog ganske dominerende. Konfirmanderne kommer sikkert ikke fra et kirkeligt hjem og skal i mange tilfælde først til at tilegne sig et kirkeligt vokabular. Konfirmander er fra hjem, familie, skole, fritidsaktiviteter og blandt jævnaldrende vant til at deltage i diskussioner, være medansvarlig for beslutninger og til at blive hørt, ikke mindst. Selvom der ikke er foretaget undersøgelser på kirkens område vedr. disse forhold, viser andre undersøgelser, at børn og unge i dag har enorm indflydelse på f.eks. familiens valg af bil, feriemål, kost, indkøb af elektroniske dimser osv. Der er ingen grund til at antage, at konfirmander ikke skulle ligne

alle andre børn og unge i denne henseende. Det vil sige, at konfirmander er vant til at have et ord at skulle have sagt, og det har betydning for, hvordan undervisningen i konfirmationsforberedelsen på frugtbar vis kan finde sted. Konfirmander forventer at være med og ”på” og føle sig vedkommet og bestemt ikke forventer at sidde og tie stille. Buzzwords er medbestemmelse, proces, dialog, diskussion, medansvar, medleven, medejerskab, autencitet og respekt. Det betyder, at hvor man tidligere i forberedelsen så det meste ud fra præstens perspektiv og knap så meget fra konfirmandens, er billedet ved at vende.

Der står i anordningen om konfirmation, at konfirmanderne skal gøres fortrolige med den kristelige børnelærdom. Der er som bekendt ikke noget fast pensum, hvilket betyder, at såvel indhold som form og pædagogisk metode alene er op til underviserens vurdering af, hvad det vil sige at gøre nogen fortrolig med noget. Selvom 26% flere af konfirmanderne føler, at de ved slutningen af deres forberedelsestid nu ved noget mere om kristendommen, er der stadig rum for forbedring, da udgangspunktet må formodes ikke at være lige højt alle steder.

Noget tyder på, at den måde, hvorpå underviserne mener, at konfirmandernes fortrolighed med den kristelige børnelærdom bedst forøges, er ved en forholdsvis klassisk undervisning, som den man kendte i folkeskolen for ca. 30 år siden, nemlig med en lærer foran tavlen og en flok elever siddende på stole i hestekosformation med borde foran. At det forholder sig sådan, støtter nogle tal fra undersøgelsen, ligesom kognitive/kommunikative/sproglige pædagogiske metoder af underviserne vægtes langt højere end f.eks. kreative gøremål, lege, (rolle)spil, sportslignende aktiviteter, gruppearbejde, drama og håndværk. Disse arbejdsformer vægtes derimod højt af konfirmanderne. Det kan have noget at gøre med, at det er den undervisningsform, som præsterne selv er mest fortrolige med. Men spørgsmålet er, om det nødvendigvis er den bedste undervisningsform i konfirmandstuen. Det er et spørgsmål, der må stilles, uanset om man mener, at en fortrolighed med den kristelige børnelærdom fortrinsvis er kundskabsformidling, eller om der satses på en mere trosformidlende fortroliggørelse, eller om man bare er at finde et sted midt imellem.

Nu er der sikkert mange, der ”åh, nej, ikke mere om de mange læringsstiler. Det bruger vi allerede”. Men enlig svale gør ingen sommer. At man har gang i et kreativt projekt, der inkluderer balloner og pensler, betyder ikke, at

alle læringsstile bliver tilgodeset, og at man dermed kan slappe af og bruge de næste undervisningsgange på forelæsning.

Jeg kan ikke på så sparsom plads gå ind i, hvad hele teoriudkastet om de mange læringsstile går ud, men kort sige, at forskellige mennesker lærer på forskellig vis ved at se, høre, mærke og gøre. Nogle har en lingvistisk læringsstil, andre en logisk-matematisk, en spatial, en kropslig, en musikalsk, interpersonel eller en intrapersonel læringsstil. En stor del af undervisningen i de danske konfirmandstuer er inspireret af den lingvistiske læringsstil, hvor der er stor vægt på kommunikation, diskussion og noget, der ligner forelæsning. Men der vil i konfirmandstuen være nogle, der hægtes af med det samme og derfor finder andre og måske mindre hensigtsmæssige gøremål i undervisningstiden. De ville måske – helt banalt - lære trosbekendelsen bedst ved at spille dødbold samtidigt (man opstår fra de døde, når man har citeret en del af bekendelsen) eller ved at dramatisere den (kropslighed), ved at synge den (musikalsk) eller ved at sætte den på formel (logisk-matematisk) eller klippe den i stykker og samle den igen som et puslespil (spatial) eller ved at sidde sammen og tale om den (interpersonel) eller stille meditere over den måske ved hjælp af et Kristuskranslignende armbånd eller arbejde med den med via PC'en (intrapersonel).

Faktisk er der enormt mange af de emner, som konfirmandundervisere gerne vil ind på, der ligger lige til højrebenet, hvad angår den pædagogiske diversitet. Kun fantasien sætter grænser for, hvordan man kan lade en forelæsningsrække afløse af forskellige læringsstile. Før brølet over det kæmpearbejde, der ligger i det, lyder over mit hoved, må jeg skyndsomt sige, at man altså ikke behøver at opfinde den dybe tallerken selv, men kan konsultere enten bøger, kolleger med erfaring på området eller forberede sig i undervisergrupper i august til den forestående sæson. I løbet af ikke så lang tid vil man have opbygget et bagkatalog af forskellige afprøvede pædagogiske metoder, der kan bruges igen og igen, hvilket virker enormt aflastende på arbejdsbyrden.

Helt konkret tror jeg, at det er vigtigt, at man i sin konfirmandlektion, hvad enten den er lang eller kort, *hver gang*, og ikke kun, når der er nymåne, sigter mod at behandle et givet emne ud fra ca. tre læringsstile – man kan naturligtvis ikke komme ind omkring dem alle hver gang. Hvis hver aktivitet, der samler sig om det samme emne, ikke varer mere end ca. 20-30 minutter, vil alle kunne holde ud at være med og vil samtidigt vide, at deres særlige måde

at være med på også vil blive tilgodeset på et tidspunkt, hvilket kan virke disciplinerende. Man er måske tilbøjelig til, før man igangsætter sådanne aktiviteter, at indlede med en lille teoretisk forelæsning om det givne emne, f.eks. dåb eller kirkens indretning, men faktisk er det pædagogisk set ofte bedre at lade konfirmanderne gå i gang med det samme og så til slut lave en kort opsamlende forelæsning om, hvorfor tingene ser ud, som konfirmanderne nu rent faktisk har erfaret, at de gør. Hvis konfirmanderne først har gjort sig nogle erfaringer, har de også en større horisont at spørge ud fra ved opsamlingen til slut. Det skal slutteligt nævnes, at det er vigtigt, at underviseren gør sig klart, hvor han/hun har sine egne styrker og svagheder, hvad angår læring. Man kan være tilbøjelig til at tilgodes sine egne stærke sider, når man underviser. Derfor kan det også være vigtigt at pege på samarbejdet.

Samarbejde

Samarbejde er måske ikke en af folkekirkens stærkeste sider, og meget foregår i små enmandsbutikker – også selvom der faktisk er kolleger. Men samarbejde om undervisning er en berigende oplevelse både for undervisere og konfirmander, selvom nogen måske lige skal vænne sig til at have en anden underviser i rummet samtidigt. Man kan lave decideret samarbejde om undervisningen, hvor begge undervisere er til stede på én gang, man kan have en erfaren skolelærer som supervisor eller sparringspartner, men man kan også som nævnt samarbejde om lektionstilrettelæggelse, idekataloger og om at aflægge rapport over for hinanden om forskellige pædagogiske metoders succesrige udfald eller det modsatte. Man kan også samarbejde med personer om enkeltstående lektioner. F.eks. en tømmer; ens sportsleder; en trofast kirkegænger, der fortæller om et liv på kirkebænken med andre ord en præstens; en brud eller brudgom, der fortæller om, hvorfor det er vigtigt for dem at blive gift i kirken; en legespecialist etc. Frivillige af den karakter vil ikke forpligte sig, naturligvis, til at hjælpe en hel sæson, men mange vil gerne komme en enkelt gang eller to.

For de undervisere, der måtte nære et udtalt ønske om, at kristentroen bliver en nærværende del af konfirmandernes fremtid, er det også vigtigt at differentiere undervisningsmetoderne. For man bliver ikke nødvendigvis sær-

ligt overbevist om, at Jesus opstod fra de døde eller er Guds søn ved at høre én sige det foran en tavle. Kristendommen skal med andre ord indøves, hvilket kan ske ad mange forskellige kanaler, der er beslægtede med tanken om de forskellige læringsstile.

Afsluttende bemærkninger

Vi er i folkekirken meget privilegerede med en i sammenligning med mange andre lande ekstrem høj konfirmationsprocent. Præsten møder utallige unge og deres familier via dette arbejde, som måske er det stykke arbejde, der har den stærkeste folkelige platform. Bla. derfor er det vigtigt, at vi i folkekirken besinder os på, hvad vi egentlig vil med konfirmationsforberedelsen, både indholdsmæssigt og pædagogisk. Konfirmandundersøgelsen kan hjælpe til med at afklare, hvordan der undervises i de danske konfirmandstuer, hvordan konfirmanderne opfatter det, og hvor vægten ligger i undervisningen, og om noget måske kunne trænge til et kasseeftersyn og en diskussion? Holdningerne hos underviserne er meget forskellige og dækker alt fra ”jo, naturligvis skal undervisningen primært være kundskabsformidlende, for konfirmanderne ved ikke noget, når de kommer, og man kan ikke lære andre mennesker at tro alligevel” til ”jo, naturligvis skal undervisningen først og fremmest være trosformidlende, fordi det er en af kirkens primære opgaver, som den har haft siden oldkirken, hvor katekumenatet stod stærkt. Det kundskabsformidlende må skolen tage sig af”. Dog vil jeg sige, at det faktum, at kristendom er blevet et eksamensfag i skolen, har medført eller vil medføre en opgradering af det i folkeskolen, en opgradering, der også vil få betydning for det vidensniveau, som konfirmanderne kommer med. Vil det kalde på nye overvejelser vedr. indholdet og de pædagogiske metoder i konfirmandstuen? Skal konfirmanderne have mere af det samme, eller skal kirken vægte indøvelsen i kristen tro og praksis højere? Vi må tale sammen om det!

Leise Christensen, ph.d., lektor
Teologisk Pædagogisk Center,
Løgumkloster

Konfirmandundervisning som religiøs dannelse/opdragelse

Inge Lindhardt Mikkelsen

Konfirmandundervisning handler om mere end at formidle viden – det handler om at introducere en religiøs dannelse, hvor konfirmanden selv får erfaringer med sig, og hvor konfirmanden forholder sig til andres erfaringer med tro. Det betyder nemlig, at konfirmanderne ikke bare får nye kompetencer med sig fra undervisningen, men de får en ny dannelse, nye redskaber at forstå virkeligheden med. Og det kan hjælpe konfirmandernes tro til en modenhed, som kan holde til at møde virkeligheden. Vejen til den religiøse dannelse går gennem et ukendt land, også for præsten selv, hvor præst og konfirmander tør tale og tænke om kristendommen uden at kende det endelige resultat. Og vejen går også gennem samtalen ikke bare om Gud, men med Gud for at vise konfirmanderne det sted, hvor Gud selv kommer til orde, og hvor vi kan finde nyt håb og mod.

For en del år siden læste jeg Owe Wikströms bog *Det blændende mørke*. I den har han en definition af, hvad åndelig vejledning er. Han skriver, at det er: “den hjælp, som den enkelte får eller giver for at ... blive stadig mere forankret og stabil i sin tro på den treenige Gud, for at nå forbi sentimentalitet, moralisme eller intellektualisering til en erfaret tillid til Jesus Kristus, hans tiltale og hans løfter og til at tage konsekvenserne af dem” (Wikström 1998, 36). Det citat har siden boet i baghovedet på mig, og det har ikke mindst spillet en rolle i mit syn på konfirmandundervisningen.

Citatet har slået sig ned i baghovedet på mig som en slags filter, hvor de tre ord *sentimentalitet*, *moralisme* og *intellektualisering* bruges som en slags omvendt målestok for, om undervisningens tone bliver rigtig. Den må ikke forfalde til at appellere til konfirmandernes sentimentalitet, det vil sige at benytte sig af følelsesmæssigt manipulerende formuleringer eller billeder. At lade kristendommen farve af sentimentalitet er at gøre den til en stemning, og stem-

ninger er som bekendt meget omskiftelige og ustabile og er kun i øjeblikket troværdige. Undervisningen må heller ikke blive moraliserende. Vi er kommet langt på den anden side af at definere kristendommen ud fra de mere bedsteborgerlige moralbegreber om forbud mod kortspil og flirten. Og alligevel lever moralismen i bedste velgående hos os. Den har blot fundet nye og måske mere politiske områder. Moralismen i sig selv er jeg ikke så bange for – det er godt at kunne være tydelig omkring rigtigt og forkert. Men når den knyttes på det religiøse, bliver den farlig. Der kan religionen blive en slags trumf, som kan hives op af ærmet, så snart man mangler argumenter for sine moralske synspunkter. Og den kan så snublende let blive forvekslet med det centrale i kristendommen, så det at opføre sig pænt bliver kristendommens kerne.

Og til sidst må undervisningen ikke bliver intellektualiserende. En del af undervisningens mål er at give et intellektuelt kendskab til kristendommen – den side af undervisningen skal vi absolut ikke forsømme som undervisere. Det intellektuelle kendskab til kristendommen, som vi igennem konfirmandundervisningen kan give til konfirmanderne, skal de bruge til at hænge deres praksis op på. Men vi må heller ikke forsømme den side af kristendommen, som har med praksis at gøre. Hvis vi ikke får den side med, får konfirmanderne ikke præsenteret kristendommen som en hjælp i den fortvivlelse, angst eller vrede, som absolut ikke er intellektualiseret eller teoretisk for de unge. Kun på den måde kan kristendommen gøre en forskel i deres liv.

Den positive målestok er så til gengæld, at undervisningen skal have som sit måske temmelig ambitiøse mål at give konfirmanderne “en erfaret tillid til Jesus Kristus, hans tiltale og hans løfter”. Det er store ord, men samtidig er det godt at have nogle overordnede mål, som man måske ikke altid når, men som er det, der stræbes mod.

Jeg vil indledningsvis forklare min brug af ordet *religiøs*. Udtryk som *religiøse erfaringer*, *religiøs dannelse* osv. bliver brugt en del i denne artikel. Måske havde det været mere rigtig at udskifte *religiøs* med *kristen*, da der naturligvis ikke skal være nogen tvivl om, at konfirmandundervisningen handler om en kristen dannelse og ikke en bred religiøs. Men det vil være hovmodigt at tro, at det altid kan lykkes at give konfirmanderne kristne erfaringer. Mange gange når vi *kun* til de brede, religiøse erfaringer, som vi så kan håbe på med tiden vil blive en indgang, til at konfirmanderne også får erfaringer med den treenige Gud. Et andet argument for brugen af ordet *religiøs* er, at jeg har

valgt at holde fast i de udtryk, som almindeligvis bliver brugt – også i den litteratur, jeg henviser til.

Konfirmandundervisning som erfaring

Mit mål med at undervise konfirmanderne er, at de får en erfaring af, at kristendommen også har noget vigtigt at sige ind i deres liv – det gælder både når undervisningen har karakter af kundskabsformidling, eller den har form af en mere dialogisk udveksling om konfirmandernes tanker om tro. Begge dele skal gerne tage udgangspunkt i konfirmandernes erfaringsverden og samtidig give dem en erfaring af genkendelighed med deres erfaringsvirkelighed, når kristendommens præsenteres.

En svensk biskop udtalte engang i 1950'erne, at konfirmandundervisningens mål var at "trække konfirmanderne inden for det helliges horisont" (Biskop Olle Nivenius). Konfirmanderne skal gerne have en erfaring af at se sig selv og deres liv ud fra det helliges horisont, så også *deres* liv bliver set ud fra Guds store sammenhæng. Den genkendelighed kan fx opstå ved genfortælling af de bibelske beretninger med vinklen på genkendelige temaer: Misundelse, manglende selvtillid, vrede, opgør med forældre, ensomhed, seksualitet osv. Fortællinger kan formidle en form for erfaring og sætte konfirmandernes egne erfaringer ind i en større sammenhæng.

Det betyder også, at emner som tro, skyld, tilgivelse og næstekærlighed kommer til at fylde mere end de måske traditionelt har gjort i undervisningen. Men det væsentligste mener jeg er, at det kundskabsformidlende og det erfaringsnære ikke må skilles ad. Trosbekendelsen skal også knyttes sammen med vores erfaringsverden. Det samme gælder fadervor og de ti bud.

Den udfordring tror jeg er vigtig at tage på sig som præst, for det er også en måde selv at tilegne sig katekismen på. Hvor ligger berøringspunktet mellem min – og konfirmandernes – hverdag i trosbekendelsen? Det kan jo udfoldes på mange måder. Det kan fx være i forsagelsen, at kæmpe med det onde, som er en af de sider, som konfirmanderne er meget mere frimodige til at sætte klare ord på, end vi er som voksne. Det kan være i skabelsen, i vores skabthed og vores livsvilkår. Hvorfor er vi skabt, som vi er? Hvem har givet mig lige netop de her livsvilkår?

I anden og tredje trosartikel kan det være spørgsmålene om skyld og tilgivelse, der tages op. De fleste vil også have en eller anden erfaring med død og have gjort sig nogle tanker om opstandelse.

Svend Bjerg har gjort sig nogle vigtige tanker om erfaringsbegrebet. I sin bog *Tro og erfaring* skelner han klart mellem oplevelse og erfaring. I mange sammenhænge har de to begreber været brugt i flæng, men Svend Bjerg gør oplevelse til forudsætning for erfaring, men ikke identisk: "Uden oplevelse ingen erfaring. Vejen til erfaring går over oplevelse, dog ikke af sig selv. Der skal et tredje formidlende led til, en omkørsel, før oplevelsen slår om i erfaring" (Bjerg 2006, 36f.).

Måske har man inden for religionspædagogikken også været tilbøjelig til at sætte oplevelse og erfaring lig med hinanden. Ved at give konfirmanderne nogle oplevelser så fik de automatisk erfaringer med sig. Men det er at stoppe for tidligt. Oplevelserne skal formidles, før de kan blive til erfaringer, og den proces er en vigtig del af undervisningen. Formidlingen sker ved at sprogliggøre oplevelserne og derved tillægge oplevelserne betydning. Bibelfortællingerne er oplevelser, som er formidlede til os, og noget af det kendetegnende ved fortællinger er, at de altid har en pointe, en morale. De vil både udtrække en lære af oplevelsen og formidle livserfaring og gudserfaring.

Noget af det kendetegnende ved oplevelser er, at de opleves meget intenst i øjeblikket, men de forsvinder hurtigt. Erfaringer forbliver – fordi de bliver en del af os: "Erfaringen består, mens oplevelser forgår" (Bjerg 2006, 47).

Som undervisere kan vi ikke planlægge os igennem den proces: I dag vil jeg give konfirmanderne en oplevelse, næste gang formidler vi den, og så har de fået en erfaring med sig. Så automatisk fungerer det ikke. Men vi kan sørge for at give mulighed for oplevelser og samtidig skabe et rum til fortællingen og formidlingen af oplevelsen. Så kan vi håbe på, at det for nogle af konfirmanderne også kommer til erfaringer. For at skubbe den proces med at formidle oplevelserne lidt på vej, kan det ofte hjælpe at stille konfirmanderne spørgsmål til oplevelserne eller give dem indledninger, de selv kan afslutte osv.

En del af konfirmandundervisningens formål er at hjælpe den tro, konfirmanderne kommer med, til en modenhed, som kan holde til virkeligheden. Det kan gøres på flere måde. Det kan gøres på en, synes jeg, lidt kynisk måde, hvor troen nærmest intellektuelt pilles fra hinanden, og så får konfirmanderne serveret et nyt og mere opdateret Guds billede, eller de må selv forsøge at

stykke et nyt sammen. Men undervisningen kan også forsøge at hjælpe konfirmandernes tro til modenhed ved at hjælpe dem til troserfaringer. Den erfaring opstår der, hvor troen får fodfæste i virkeligheden, eller der hvor konfirmandernes egne livserfaringer og troserfaringen finder en sammenhæng.

Religiøs opdragelse/religiøs dannelse

Synet på konfirmandundervisningen rammer også ned i spørgsmålet om undervisningens mål: Skal undervisningen give kompetence? Eller skal den give dannelse?

Forskellen på de to er, at en kompetence vil sige at mestre et fag, at *kunne* det. Dannelsen betyder at være optaget af livet. Finn Thorbjørn Hansen beskriver i *At stå i det åbne* det dannede menneske, som mennesket: “der har blik og sans for de livsfænomener, vi mennesker netop ikke kan magte og kontrollere, men som alligevel har en afgørende betydning for vores oplevelse af livsfylde og livsmening” (Hansen 2008, 29). Og på den måde er undervisningen som en dannelsesproces nok den mest oplagte, når det handler om at komme ind på livet af kristendommen. For her drejer det sig i høj grad om det, vi ikke kan magte og kontrollere, det handler netop om livet, når det står uden for vores magt. Den religiøse dannelse handler om at lære konfirmanderne at *tænke* religiøst. Meningen med denne opdeling mellem kompetenceundervisning og dannelse er ikke at sætte dem som absolutte modsætninger. Konfirmandundervisning skal også gøre konfirmanderne kompetente, så de fx får lært deres fadervor. Men dannelsesundervisningen hører med til at “indføre konfirmanderne i den kristne børnelærdom”, sådan som jeg forstår det.

På samme måde som begrebet om opdragelse har ændret sig en del i løbet af de sidste 50 år, så har begrebet om den religiøse opdragelse også ændret sig – og sikkert parallelt. Også her er det elevorienterede kommet i centrum, hvor opdrageren er en slags hjælper til at få spørgsmålene stillet eller til at turde være i det ukendte.

At konfirmandundervisningen tænkes som opdragelse betyder ikke, at vi nu som præster skal fortælle konfirmanderne, hvordan de skal tro. Det handler om at have respekt for de religiøse spørgsmål, som konfirmanderne har og at vejlede dem til at finde svar på dem. Opdragelsen må aldrig blive manipu-

lerende. Den religiøse opdragelse må også rumme en respekt, for at konfirmanderne kan komme frem til andre konklusioner end præsten. Det betyder selvfølgelig ikke, at vi som præster skal forholde os relativt til det religiøse. Vores opgave er at præsentere konfirmanderne for den kristne dannelse og opdragelse og “trække dem inden for horisonten af den treenige Gud”. Men hvilke konsekvenser det får for konfirmanderne, ved vi ikke. Vi kan hjælpe dem til at kunne se deres liv under det eviges horisont, men hvordan kristendommen finder skikkelse hos dem, kan vi ikke styre.

I Friedrich Schweitzers bog om den religiøse opdragelse *Barnets ret til religion*, fortæller Schweitzer om en engelsk religionsforsker, Edward Robinson, som samlede en række beretninger om voksnes erfaringer med deres religiøse opdragelse. I beretningerne blev der udtalt en kritik af voksnes formidling af deres egne gudsforestillinger. Igen og igen blev der således klaget over, at den religiøse opdragelse ikke byggede videre på deres spørgsmål og erfaringer i barndommen, men i stedet stræbte efter at formidle et bestemt gudsbillede. Men dette gudsbillede forblev fremmed for dem som en *kirkens Gud*. Den Gud, som vi kan lære konfirmanderne om, så de måske *kan* ham rent teoretisk, forbliver tavs og fremmed. Kun når konfirmanderne når til en erfaret tillid, til både at have oplevelsen af at se deres liv under det helliges horisont og samtidig får en invitation til at formidle denne oplevelse, får Gud mund og mæle. Det sker der, hvor vi tager konfirmandernes religiøse spørgsmål alvorligt – ikke blot som en anledning til at køre en lektion af, men til at vove os ind i et ukendt land sammen med konfirmanderne.

Den religiøse opdragelse bygger også på en tillid til konfirmanderne og deres evne til at tænke selv.

Den tillid er en væsentlig del af den pædagogiske tilgang, fordi den indbyder konfirmanderne til at gå ind i et fælles rum, hvor vi taler om og tænker over kristendommen sammen. Min erfaring er, at konfirmanderne er mest trygge, når det er tydeligt, hvem der styrer. Vi skal ikke som præster forsøge at sætte os ved siden af konfirmanderne og tro, at vi deler deres erfaringsverden. Det vil der kun komme pinlighed ud af. Men ved at vi som undervisere også viser nysgerrighed og tillid, bliver der skabt et rum, hvor samtalen kan bevæge sig i mange retninger. Det er altid præstens ansvar at lede samtalen, indimellem at lede den på sporet igen og ikke mindst at sørge for, at ingen bliver hængt ud i samtalen. Den opgave er udfordrende nok! Og samtidig er det un-

derviserens opgave både at hjælpe konfirmander til at finde nogle svar, men også til at finde frem til de vigtige spørgsmål.

At bede med konfirmanderne

Et af konfirmandundervisningens mål er også at gøre konfirmanderne fortrolige med et religiøst sprog. Det handler ikke bare om, at de skal lære fadervor og trosbekendelsen, og hvad der ligger i de ord, vi bruger der. Det handler i lige så høj grad om, at de selv skal lære at bruge et religiøst sprog. Det er vigtigt både for at kunne forholde sig til vigtige sider af sit liv uden at forfalde til klicheer, og det er vigtigt for at kunne holde fast i en forbundethed, hvor man ikke bare taler *om* Gud, men også *med* Gud. Bønnen er tegn på håb. Den er en vej til, at håb kan opstå og styrkes også der, hvor vi har dømt det ude – netop derfor griber mange til bønnen i de mest håbløse situationer. Og for mange teenagere er tilværelsen fyldt af både angst og håbløshed og trusler. Derfor mener jeg, bønnen er en vigtig gave at give konfirmanderne med sig.

Det er en nødvendig opgave som præst i konfirmandundervisningen selv at kaste sig ud i den frie bøn. Det kan være en bøn, hvor konfirmanderne kommer med emnerne til, hvad der skal takkes og bedes for. Eller det kan være en bøn, der tager emner op fra søndagens tekst, som kan relatere til konfirmanderne. Også stilheden er en del af det religiøse sprog, og den har vi som præster også en opgave i at gøre konfirmanderne fortrolig med. Det kan sagtens lade sig gøre, bare man begynder i det små – og måske giver plads til, at der ind imellem går fnisetur i det.

Jeg er ofte dybt imponeret, når konfirmanderne har skrevet bønner til gudstjenester m.m. Det er, som om de er klar over, at i bønnen er der noget på spil, og derfor bliver bønnen udtryk for det, der virkelig ligger dem på sinde. I bønnen bliver det klart, at Gud ikke er en anonym magt, men kan blive et levende *Du* for konfirmanden. Det særlige ved at bede med konfirmander er netop også at gøre dem fortrolige med, at det religiøse sprog også er *deres* sprog. Det er ikke et nyt sprog, der skal læres, men det er måske mere nogle særlige sider af livet, der skal sættes ord på.

For tiden er der megen debat om fadervor i skolen. Er det overgreb på børnene at bede fadervor med dem? Debatten skal ikke tages op her, men den

energi, der har været i diskussionerne siger noget om, hvor stærkt et religiøst udtryk bønner er. Og uanset holdninger til bøn i *skolen*, så er der ingen tvivl om, at det forventes, at konfirmanderne møder både fadervor og andre former for bøn i *konfirmandundervisningen*. Her er der et frit område også til den religiøse praksis, som ikke findes andre steder. Selvom det i spørgeundersøgelser ofte kommer frem, at det er ret udbredt at mennesker beder en bøn i ny og næ, så er det først og fremmest den private bøn, der er udbredt. Meget få har erfaringer med den fælles bøn – og det er en forholdsvis ny situation. Tidligere var aftenbønnen og bordbønnen en del af de almindelige religiøse vaner både i familien og på skolen. Men den fælles bøn, bønnen sammen med andre, hvor vi i fællesskab beder sammen og om det samme, den er nærmest ukendt i dag. Derfor er det vigtigt at gå roligt frem og lade konfirmanderne have lov at reagere på bønnen.

Inden for børnepsykologien er man de seneste år begyndt at anerkende betydningen af ritualer. Børn er endda ivrige efter selv at opfinde ritualer, som er meget vigtige at overholde fx i forhold til, hvordan skoene skal bindes, eller hvordan dukken skal puttes. Ritualer giver mennesket sikkerhed, de beskytter mod angst og følelser af forladthed, fordi de fastholder en livsorden midt i en kaotisk verden. Min erfaring er også, at konfirmanderne sætter stor pris på ritualer, og at de meget hurtigt tager dem til sig og går ind på ritualets regler. Det betyder, at de nok skal reagere, hvis der bliver ændret noget i ritualer! Derfor er ritualer i undervisningen også med til at skabe en vigtig ramme og ikke mindst at give konfirmanderne en fortrolighed med både ritualer og religiøs praksis. Ritualerne kan hjælpe os til at se det særlige træde frem midt i alt det, som er, som det plejer at være.

Litteratur

Wikström, Owe 1998: *Det blændende mørke*. Anis.

Bjerg, Svend 2006: *Tro og erfaring*. Anis.

Hansen, Finn Thorbjørn 2008: *At stå i det åbne*. Hans Reitzel.

Schweitzer, Friedrich 2006: *Barnets ret til religion*. Aros.

Inge Lindhardt Mikkelsen, sognepræst, Åstrup og Vonsbæk pastorat.

En “dogmatisk anmeldelse” af *Con Dios* og *Far, Søn og Ånd*

Hans Vium Mikkelsen

Jeg er blevet bedt om at komme med en “dogmatisk anmeldelse” af to nyere og meget brugte konfirmandmaterialer: *Con Dios* udgivet af Aros Underviser og Bibelselskabets serie i tre bind: *Far, Søn og Ånd*. Mit primære udgangspunkt for anmeldelsen er selve elevmaterialet. Der er tale om to ret forskellige – men gennearbejdede – bud på, hvordan man kan gribe konfirmandundervisningen an. Det ene materiale lægger sig i forlængelse af den traditionelle hermeneutiske tilgang, hvor undervisningen primært er tænkt som vidensformidling (at formidle indholdet af den kristne tro), det andet materiale søger nye veje, idet undervisningen her har til formål at introducere konfirmanderne til den kristne trospraksis.

Indledende overvejelser

De to udvalgte materialer deler nogle fællestræk med de fleste nyere konfirmandmaterialer: Gud er mere kærlig, end Han er vred. Og det er jeg i udgangspunktet ikke uenig i, blot forekommer det mig, at der er en tendens til i nogle af de nyere konfirmandmaterialer at sukke Gud for meget ind, sådan at udsagnet ‘Gud er kærlighed’ er i fare for at blive fadt og smagsløst, lidt som en popsang der ikke formår at komme ud over ‘hjerter-smerte-niveaue’.

Til indledning, forud for anmeldelsen af de to materialer, vil jeg henvise til den af Svend Bjerg anførte sondring imellem oplevelse og erfaring (Bjerg 2006). Det angår ikke materialerne som sådan, men brugen af dem. Denne sondring forekommer mig at være af central betydning for den praktiske ud-

førelse af konfirmandundervisningen (uanset hvilket materiale præsten lader sig inspirere af). Gudserfaring angår det hele menneske. Erfaring af Gud er farlig, det lader ikke en urørt, det peger ud over øjeblikket og fremstår som en tydning af ens liv og historie. Oplevelser af Gud – uanset hvor store de end måtte være – rækker derimod ikke ud over øjeblikket, de giver ikke tyngde og vægt, mening og ny forståelse. De indgår i stedet i rækken af spændende, og så dog alligevel ret ligegyldige oplevelser. Underholdningsværdien er altså ikke det rette parameter for hverken gudstjeneste eller undervisning, hvilket dog ikke på nogen måde er at se som en *carte blanche* til at drive kedsommelig undervisning.

Con Dios

Con Dios (Reftel 2004) er orienteret imod *konfirmandens livsverden*, det er tænkt ud fra kristendom som praksis, og det er i selve oplægget klart *forkyndende*. I lærervejledningen medfølger der således et andagtsforslag til hvert tema i elevhæftet – eller rettere elevmagasinet. At materialet virkelig bestræber sig på at møde konfirmanden der, hvor han eller hun er, fremgår også tydeligt af lærervejledningen, hvor det flere steder pointeres, at en fri samtale vitterlig skal være en fri samtale.

Såvel indhold som layout er tænkt ud fra *magasin-stilen*, hvilket formodentlig vil gøre, at det er et materiale som bliver læst – også uden for den direkte undervisningsammenhæng. Magasin-stilen tjener til at overvinde skellet mellem faktuel viden og erfaringsverden. Stilen er gennemført, såvel billede som tekstmæssigt, der er generelt et fint samspil imellem tekst og billedvalg. Materialet har selvironi (ikke i forhold til det forkyndende, men i forhold til at det selv er sig bevidst om magasin-stilens mulighed og begrænsning). Det indeholder mange test, lidt a la *Alt for Damerne* og *Bilmagasinet*. Det ønsker at møde konfirmanden i øjenhøjde, samtidig med at det er sig bevidst om, at det har et budskab, der (formodentligt) er fremmed for konfirmanden. Indholdet er derfor sine steder, på trods af dens såvel humoristiske tone som lidt glitrende lay-out, lettere apolegetisk i tonen: Det giver mening at tro på Gud.

Strukturen i materialet er traditionelt opbygget, idet det er struktureret ud fra trosbekendelsens tre led. Materialet relaterer mange steder til dogmatikken. Det er et eksempel på, at det at man ønsker at være i øjenhøjde med konfirmanderne, ikke er det samme som at troens indhold, dogmatikken, derved bliver irrelevant. Der er i materialet tale om en vekselvirkning, hvor det ikke kun drejer sig om at modernisere sprog og indhold. Der går også en linje tilbage med spørgsmål til indholdet – hvilket bl.a. kommer til udtryk de steder, hvor der gøres opmærksom på, at Bibelen ikke giver noget entydigt svar på nutidige problemstillinger, og at der ofte hersker stor intern uenighed blandt forskellige retninger inden for kristendommen. Materialet bestræber sig på at gøre hv-spørgsmålene gældende – samtidig med at det giver et bud på, hvordan vi kan tale om Gud i dag. Fx tager den trinitetsspørgsmålet op under overskriften: “Hvordan kan 1+1+1 give 1?”

Der tales meget direkte – for ikke at sige forkyndende – til læseren. Fx står der som en kommentar til en gennemgang af den fortabte søn: “Du er ventet med længsel. Jesus fortalte denne lignelse for at forklare, hvordan vi vil blive modtaget”. Når faderbilledet skal forklares, er det den direkte tiltale, der gøres brug af: “Det allervigtigste for Faderen er nemlig hans børn. Og ikke kun hans søn Jesus. Du er hans barn – skabt og elsket præcis som du er. Næste gang du ser dig selv i spejlet, kan du tænke på, at det er et barn af kongernes konge, du ser! Du er ikke “hvem som helst” eller “ikke nogen særlig” – du er højt værdsat og respekteret”. Andre steder er det forkyndende islæt mere kreativt (og uventet) formuleret: “Hvis Gud havde et køleskab, ville dine tegnninger hænge på det”.

Con Dios lægger op til praksis, tro er noget som skal efterprøves. I afsnittet om bøn opfordres konfirmanderne således ikke blot til at bede, men de modtager også en udfordring: “Bed en uge for en uven”. Materialet er meget direkte og anskueliggørende i sin stil. Det fremgår klart, at bønnen har afgørende betydning for gudsbilledet – det præsenteres på en måde, der kilder konfirmandens, men ikke nødvendigvis præstens, høresans.

Materialet er sine steder præget af en konservativ (og moraliserende) tone, hvilket bl.a. kommer til udtryk i selve sproget. Fx anføres det under Søn-*nen* at: “Jesus *kom til* jorden for at fortælle om Faderen, og vise hvem han er”. Her er der ikke gjort noget for at afmytologisere, fortolke, endsigse remytologisere sendelsens betydning og indhold. Traditionens måde at beskrive det på:

at Jesus kom til jorden, er her overtaget uden forbehold. Årsagen hertil er formentligt enten den, at det ikke antages at være et problem, eller at det antages, at undervisningen ikke skal starte med et arsenal af forbehold og distinktioner. Men derfor må der gerne være sprækker, som åbner for, at troen kan udvikle sig – uden at den dermed ophæver sig selv. Og her så jeg gerne lidt flere sprækker i materialet.

Den konservative tone er dog ikke på nogen måde gennemført. Det er ikke sådan, at materialet blindt overtager traditionens bud. Til forklaring af påsken beskrives forholdet mellem Faderen og Sønnen. Det er ikke kun Jesus, der lider på korset. Følgen af dette er, at Gud lider med Jesus. Gud fremstilles ikke som den, der kræver et offer, men i stedet som den, der ofrer sig selv for menneskenes skyld. Nadveren kædes her tydeligt sammen med Jesu død. Jesu død udlægges som Guds solidariserende handling med mennesket, hvor kærligheden sejrer over døden. Først i døden, og dernæst i opstandelsen. Videre udlægges nadveren som ihukommelse og fællesskab – og kædes dermed også sammen med Jesu liv: at her er der plads til alle, eller som der står: "Adgang for utedkommende".

Con Dios er et omfangsrigt materiale, der på én gang søger at tale ind i konfirmandens livsverden, og samtidig holde fast i kristendommens særtræk. Materialet er struktureret ud fra trosbekendelsen, dets universalitet ligger i hævdelser af Gud som både skaber, opretholder og frelser.

Far, Søn og Ånd

Bibelselskabet har udgivet en serie på tre bind, der i udgangspunktet tager afsæt i Gud udlagt som *Far, Søn og Ånd* (Bøtkjær 2005). Triniteten er her rammen for tilgangen til Gud – og alle tre bind må retteligt ses i sammenhæng for at få hele gudsbilledet med. Jeg vil (af pladshensyn) i det følgende begrænse mig til at komme med nogle kommentarer til indholdet i andet bind, Sønnen. Hvad angår det strukturelle, opsætning mv. inddrager jeg alle tre bind.

Bibelselskabets materiale er klart tænkt som et *ikke-kirke*ligt materiale. Det går imod trenden i mange nyere bud på konfirmandmaterialer, idet det ikke tager udgangspunkt i kristen praksis (gudstjeneste, liturgi, bøn). Det er tekstarbejde – og refleksioner herover i forbindelse med konfirmandens sam-

tid – der er udgangspunktet. Materialet kunne også bruges i skolen – det er ikke forkyndende i stil eller opbygning.

Materialet er tænkt ud fra en treklang mellem Bibelen, konfirmandens livsverden (der ikke er begrænset til konfirmandens snævre teenage-situation; det er altså herligt fri for at ville forstå konfirmanden bedre end konfirmanden forstår sig selv) og de fælles store livsspørgsmål. Konfirmanden inddrages som en værdig diskussionspartner i livets store spørgsmål. Nogle vil sikkert savne, at der ikke tages mere hensyn til konfirmandens særlige situation: “Hjælp jeg er teenager”. Selv er jeg helt opstemt over, at de store spørgsmål ikke straks gøres til “små”: at temaet kærlighed ikke straks skal føres over i en diskussion om de ti bud og sex, og at de ti bud i stedet her tænkes i forhold til og perspektiveres ud fra fx menneskerettighederne.

Materialet som helhed indeholder en fin vægtning af forholdet mellem billeder, bibelcitater, tekst og spørgsmål. Det er overskueligt i omfang, hvert hæfte fylder 32 sider. Hvert enkelt kapitel indeholder små forklarende og uddybende tekststykker, kombineret med billedmateriale, fakta-oplysninger (godt at vide, ordbog), citater til refleksion samt opgaver. Denne opdeling gør, at man kort og præcist kan gå til sagen fra flere vinkler. Det er overskueligt, præsten kan selv føje mere til. Billedsiden er varieret med en blanding af kunst og fotos. Den fylder meget i forhold til teksten, der er mere perspektiverende end belærende. Hvert enkelt tema afsluttes med spørgsmål, de fleste er åbne og gælder en nutidig horisont. Enkelte undgår dog ikke at være enten (for) ledende eller direkte kedsommeligt forudsigelige (læs: overdrevent pædagogiske). I bogen om Sønnen lyder fx en af opgaverne i kapitel 6, hvor bibelteksten er Luk 12,13-23: “Diskutér, hvad Jesus vil sige med lignelsen om den rige bonde? Hvad betyder det i dag?” Spørgsmålene fungerer helt klart bedst, hvor de lægger op til en kreativ opgave.

Hæftet om Sønnen indeholder et stærkt teologisk greb: det begynder og ender med Emmaus-beretningen. Materialet tydeliggør hermed ikke blot, at det er påsken, som er omdrejningspunktet for kristendommen, men også at der er en snæver sammenhæng mellem kors og opstandelse. At ville vælge mellem kors- og herlighedsteologi er nemlig, som jeg ser det, et falsk alternativ. Opstandelsen er det prisme, hvorigennem korset betragtes, det er opstandelsen, som gør det muligt at tro, at Jesus af Nazaret er Kristus. Omvendt er opstandelsens indhold bestemt af korset, det er korset, som gør det muligt at

tro, at Kristus er Jesus af Nazaret. Det er naturligvis en pointe, som præsten skal fange og arbejde sammen med konfirmanderne om at udfolde, men den er ikke desto mindre serveret i selve materialets struktur.

Med denne fine struktur *in mente* er det bemærkelsesværdigt, at langfredag og nadveren ikke tænkes sammen. Det Gamle Testamente med dens jødiske påskefest er end ikke inde i billedet til en udlægning af nadveren. I stedet er det alene fællesskabet, som er det bestemmende motiv – hvorfor det følgelig er fodvaskningen, som kommer til at udgøre det primære bibelske belæg for nadveren.

Tilgangen i *Far, Søn og Ånd*-serien er på én gang belærende og åben. Der tales ikke med nogen endegyldig autoritet: Fx siges der i kapitlet "Det skete i de dage" (kapitel 3, Sønnen): "Profeten Esajas beskriver ham tydeligt [en frelser fra Gud, HVM] i kap. 53 i Esajas' Bog. I evangelierne og siden hen i kirken har man tænkt, at det var Jesus, Esajas spæede om". Der er her givet en god åben formulering, der lader teksten stå, uden at der hverken gøres krav på bogstavelig overføring (for meget) eller en entydig historisk kritik (for lidt).

Hæftet går nye veje i sin brug af overskrifter, som på den ene side er yderst kreativ, på den anden side kan virke forvirrende (og derfor påtaget kreativt), idet overskrifterne ikke umiddelbart indikerer indholdet. I visse af kapitlerne skal man slå op og læse selve indholdet, førend man forstår plottet med overskriften. Overskrifter som "rigtige venner", "vis mig vejen" og "det, du hører, er du selv" er ikke umiddelbart indlysende ved første kik.

Sammenfattende sagt er der tale om et gedigent teologisk materiale, der evner at tænke nyt, samtidig med at der ikke kastes vrag på traditionen for blot at være hip; materialet er båret af aktualiserende tænkning, konfirmanderne tages alvorlige. Enkelte opgaver er måske lidt vel småbørnspædagogiske a la "sammenlign to billeder og sig hvad der er forskel". Dets force – at det ikke fokuserer entydigt på konfirmandernes livsverden – er sikkert også dets akilleshæl. Det svageste kapitel i hæftet Sønnen er teologisk betragtet kap. 4 "The King" omhandlende kristologien: Hvorfor benævnes Jesus som Guds søn? Det bliver ikke indholdsmæssigt tydeligt, hvad denne overskrift dækker over. Og det må jo betragtes som en dogmatisk manko i et materiale, hvis titel er: Søn – et hæfte om Jesus.

Afrunding

Con Dios er trosoplæring i praksis, det er forsøgt skrevet i øjenhøjde med konfirmanden. Der er tale om et flot udarbejdet elev-*magasin*, som indbyder til at blive læst i også uden for konfirmandundervisningen. Materialet lægger op til, at den enkelte præst kan tilrettelægge sit eget forløb, hver enkelt afsnit kan stå for sig selv, men der er samtidig helt konkret hjælp at hente i form af opgaver, baggrundsartikler, forslag til videre beskæftigelse samt forslag til andagt/morgensang (hvordan man nu ønsker at betegne det alt efter ens kirkelige ståsted).

Bibelselskabets *Far, Søn og Ånd*-serie er et gennemtænkt undervisningsmateriale, der har et teologisk sigte med sin opbygning. Det er i stil og sprog udarbejdet på en sådan måde, at det giver lige så god mening i skolen som i kirken. Materialet er udarbejdet i et flot og spændende layout. Fokus er her på at etablere forbindelse mellem Bibelen og en aktuell, samtidig udlægning af kristendommen. Traditionen spiller derfor en sekundær rolle i materialets opbygning. Det tager i sin form det traditionelle hermeneutiske anliggende op. Ikke ved at fortælle livshistorier, men ved at udlægge kristendommen aktuelt i lyset af de bibelske tekster, og sikre samtidighed ved inddragelse af moderne (politisk) kunst og samfundsmæssige forhold.

Litteratur

- Bjerg, Svend 2006: *Tro og Erfaring*, Forlaget Anis: Frederiksberg.
- Reftel, Johan og Kristina (red.) 2004: *Con Dios*, Aros Underviser: Frederiksberg.
- Bøtkjær, Elisabeth og Helle Poulsen (red.) 2005: *Far – et hæfte om Gud*, Det Danske Bibelselskab: København; *Søn – et hæfte om Jesus* (red. Lars Nymark Heilesen og Henrik Oest), Det Danske Bibelselskab, København: 2005, *Ånd – et hæfte om Helligånden* (red. Helle Krogh Madsen og John Rydahl), Det Danske Bibelselskab: København, 2005.

Hans Vium Mikkelsen, ph.d., lektor
Teologisk Pædagogisk Center, Løgumkloster

Det Andet rum

– Kirken som undervisningsrum

Jørgen Demant

Der er ikke langt fra sognegården, hvor den første del af konfirmandundervisningen foregår, til kirkerummet, hvor den sidste del undervisningen foregår. Og alligevel er der langt. For konfirmanderne bevæger sig fra skolerummet til kirkerummet, fra samtalens til ritualets, fra overvejelsens til handlingens rum. Jeg vil i det følgende lave en skitse for undervisningen i kirkerummet ud fra den overordnede betragtning, at man ved at træde ind i kirkerummet træder ind i et Andet rum. Konfirmander er vant til andre rum – familierummet, kammeratskabsrummet, skolerummet, sportsrummet – og de bevæger sig frit og let imellem dørene til de forskellige rum. De kender til forskellen mellem det almindelige og det særlige rum, mellem det 'virkelige' og det 'virtuelle' rum osv. De kender til forskellen på oplevelsesrum, fantasi-rum, handlingsrum, drømmerum. At gøre kirkerummet til et rum med en særlig status – et helligt rum – er at markere og tydeliggøre det for konfirmanderne. De må inddrage og indtage rummet!

Ved at træde ind i kirkerummet mærker de næsten instinktivt, at dette er et Andet rum. Arkitekturen er anderledes (ikke mindst i den middelalderlige kirke) end andre huses arkitektur. Her er en ganske speciel stemning (højtid). Der er en særlig lugt, en speciel atmosfære. Nogen går i specielt tøj (præsten). Her tales store ord om liv og død. Ofte tales der med lav stemme. Gudstjenesterummet har sin bestemte liturgi og orden, hvor de agerende indskrives i en scenisk fremstilling, som er højest besynderlig. Alt dette fornemmer konfirmanderne, både ved andagten i konfirmandtiden og ved søndagens gudstjeneste, som de deltager i: Kirken er et Andet sted.

Hvis vi som en del af konfirmandundervisningen ser det som en opgave at gøre konfirmanderne fortrolige med gudstjenesten og dermed gudstjenesterummet, så skal man måske gøre rummet og gudstjenesteliturgi-ens forskellige led til fromhedens læresteder, således at konfirmanderne ved at tileg-

ne sig rum, rite og liturgi indøves i en religiøs livsforståelse (i dag ville vi måske sige livsstil). Det handler således ikke bare om at få kendskab til gudstjenesten ved gentagen kirkegang, men at udnytte gudstjenestens liturgi som øvesteder for fromhed. I dag, hvor der er meget få øvesteder for fromhed, ser jeg det som en vigtig opgave i konfirmandundervisningen at give konfirmanderne redskaber til at få en form for praksis, som i sidste instans også leverer et livssyn, en fortolkning af verden i en kristen optik. At udnytte liturgiens/ritualets former og mønstre som indøvelse i en protestantisk fromhed gør konfirmanden opmærksom på, at her abonneres på en anden religiøs fromhed end den, man møder i anden religiøse (f.eks. New Age) rum. Det er overordnet set en fromhedsøvelse med modstand i.

Krop og læring

Den almindelige konfirmandundervisning har gentagelsen som tidsfaktor. Konfirmanderne kommer i et år, uge efter uge, og denne tidsrytme er i sig selv væsentlig for konfirmandundervisningens overordnede mål: at give konfirmanderne en fornemmelse af, at liv er rytme og gentagelse, især når det handler om kristendom. Af samme grund er det væsentligt, at andagten og læringen i kirkerummet har gentagelsens mønstre. Den grundlæggende og elementære erfaring af at gå op ad bakken og ind i kirkerummet, dvs. den kropslige bevægelse ind i kirkerummet med andagtens bevægelsesmønstre fra salmesang, prædiken, bekendelse, bøn, absolution, velsignelse, denne bevægelse er en indøvelse af fromhedens erfaringer. Hvor undervisningen i sognekirken pædagogisk set gerne må være kendetegnet ved variation, mangfoldighed, kreativitet i form og indhold, så gælder det i gudstjenesterummet at understrege gentagelsen og ensartetheden i indhold og form. Dermed bliver konfirmanderne netop indskrevet i en virkelighedsforståelse, hvor nyheden og variationen i modsætning til verden uden for kirken ikke sætter dagsordenen, men netop gentagelsen og langsomheden.

Kirkerummets pædagogik behøver ikke at være underlagt opfindsomheden, men her kan man for at understrege rummets Andethed pege på de klassiske formers gyldighed: sang, fortælling, meditation, kunst, musik. Endvidere er rummets udtryk kendetegnet ved langsomhed, stilhed, indadvendthed,

nøjagtighed, hvilket danner et modbillede til verden udenfor, som konstant er underlagt bevægelse, hurtighed, eksponering.

Fromhedsøvelsen i kirken er først og fremmest en kropslig handling. Og ved at udnytte gudstjenestens liturgiske led i andagtsform lærer man via den gentagne kropslige udøvelse ikke blot gudstjenestens gang at kende, men man tilegner sig et fromhedsudtryk, der samtidig afslører et bestemt livssyn. Liturgisk og rituel praksis er kendetegnet ved, at ånd får krop via handling. Denne praksis hviler på den antagelse, at man tilegner sig verden – her den åndelige verden – via kroppens handlinger. Fromhed forstået som religiøse vaner indøves som kropslige vaner. Og først via den kropslige handling har man en viden om verden – i religiøs kontekst forstået som en verden identificeret som Guds verden. Forankring i en religiøs fortolkning af verden går via kroppen, og derfor går en tilegnelse også via en kropslig erfaret verden. Ånd materialiserer sig i det liturgiske spil og den rituelle handling. Dvs. at den ydre form bærer den indre åndelige mening i sig. Og på den måde er liturgiske og rituelle handlinger åndelige dannelsesmønstre. Troen kommer ikke af, hvad man tror man er, men troen kommer af, hvad man gør!

Læresteder

Kirken er et rum med flere liturgiske og rituelle scener. Og hver scene har sin fromhed, der kan indøves. Jeg skal blot pege på et par af scenerne som spillesteder for liturgiske fromhedsøvelser. I det følgende vil jeg skitserer de liturgiske spil som et forløb.

Bænken

Hver konfirmand har sin bæk. Gerne en fast bæk, måske den, som han konfirmeres fra på konfirmationsdagen. Det giver en fortrolighed med rummet. Ud for bænken er der *salmesang*. I hele konfirmandforløbet indlæres en kanon af salmer (højest 6-10), således at en stor fortrolighed med salmer opnås. I forløbet læres to salmer udenad ('Hil dig frelser og forsoner' og de to sidste vers af 'Morgenstund har guld i mund')

Herefter sætter konfirmanderne sig og præsten har en kort *fortælling* under overskriften 'kirkerummet fortæller'. Dette element for at styrke konfir-

mandernes fortrolighed med kirken som 'det hellige sted'. Kort sagt elementær lokalhistorie via kirkerummet.

Efter fortælling og salmesang står en konfirmand frem og læser evangeliet. Det er væsentligt, at den bibelske tekst demokratiseres således, at alle får del i den. At stå frem i kirkerummet og læse teksten højt er en måde at indtage rummet og gøre det til ens eget. Der sker en slags af-monopolisering af teksten som præstens tekst eller med andre ord: rummet er for det almindelige præstedømme. Herefter sætter konfirmanderne sig ned i 2-3 minutter, hvor man som opgave overvejer, hvad præsten skal prædike over på søndag. Én konfirmand skal i 2-3 ord pege på *prædikenens* tema. (Dette element kan udvides ved at man i det indledende forløb i undervisningslokalet har bedt konfirmanderne skrive en miniprædiken).

I kirkeårets fasteperioder (advent og faste) lægger konfirmanderne sig herefter ned på bænken. Det er blevet tid til *meditation*: I adventstiden som 'drømmetid', hvor konfirmanden bliver bedt om at finde et forventningsbillede. I fastetiden som 'afviklingstid', hvor konfirmanden bliver bedt om at pege på en ting, han vil 'ofre' eller 'give afkald på'.

Alterskranken

Herefter samles konfirmanderne omkring alterskranken. Her siger vi *trosbekendelsen* sammen, hvorefter en konfirmand står frem ved alteret og beder en bøn, som han enten har fundet i salmebogens bønssafnit eller selv har skrevet. *Fadervor* bedes sammen. Konfirmanderne knæler herefter, mens præsten foretager *absolution* med håndspålæggelse. Konfirmanderne siger med på ordene: "Så tilsiger jeg dig alle dine synders nådige forladelse, i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn. Amen."

Der afsluttes med den *aronitiske velsignelse*, under hvilken *korstegningen* indøves af konfirmanderne.

Bevægelse i rummet som indøvelse i åndelighed

Sang, læsning, udlægning, meditation, bekendelse, bøn, absolution, velsignelse. Det er elementære kropslige handlinger, gennem hvilke konfirmanderne tilegner sig rummet på. I dobbelt forstand. For det første skaffer de sig rum

i rummet. De bliver fortrolige med arkitektur, indretning og liturgiske handlinger. Og via denne fortroligere tilegner de sig for det andet både det synlige og usynlige rums ånd. Kort sagt: Gudsrigets ånd får rum i konfirmanderne.

Afgørende i denne fromhedens læreproces er, at konfirmanderne afprøver det liturgiske udtryk. Tag ordet i munden! Syng ordet ud! Bed en bøn! Slå korsets tegn! Knæl og få syndernes forladelse! De lærer handlingen først, dernæst kommer forståelsen. I kirkerummet gælder det som præst om at være så lidt pædagog som muligt på det kognitive plan, men snarere på det handlingsmæssige plan. At iscenesætte konfirmanderne. Den underliggende idé er jo netop, at mennesket via de stramt strukturerede, faste og elementære handlingsmønstre etablerer et verdenssyn, der indeholder orienterings- og pejlemærker. Ja, man kunne måske gå så vidt som at sige, at fromhedsøvelsen installerer en livsstil.

Kirkerummet med sin arkitektur afspejler i sig selv en 'orden', hvor der er retning. Fortællingen og prædikenen giver konfirmanden fornemmelse for, at hans 'livsfortælling' er indlejret i en større fortælling. I meditationen giver man plads for 'eftertanken', at menneskets åndelige udgangspunkt er, at det kan forholde sig til sin egen eksistens. Og med bekendelsen sættes denne eksistens ind i et universelt perspektiv, hvis rum er tegnet af Guds 'uendelighed' og 'evighed'. Fadervor gør gældende for konfirmanden, at én af de grundlæggende dimensioner, mennesket og Gud mødes i, er en 'samtale', hvor han kan lægge alt frem – det bedste og det værste. Ved at knæle og modtage absoluttionen tilkendegiver konfirmanden, at han kan 'komme til kort' her i livet, mens han stående modtager velsignelsen og bliver i stand til at 'gå ud i verden med styrke'.

Undervisningen i det Andet rum kan gøres til udgangspunkt for en læreproces, der altså består i at 'drive omgang' med kirkerummets liturgi. Man praktiserer via omgang med liturgien fromhedspositioner, der på elementær vis indfører konfirmanderne i fornemmelse for kristen ånd.

Jørgen Demant

Sognepræst i Kgs. Lyngby Kirke

Teologisk konsulent i Helsingør Stift

Op af stolen

Benny Vindelev

En konfirmandundervisning, der i den grundlæggende arbejdsform hviler på samtale, salmesang med fadervor, trosbekendelse og bibelfortælling, vil ofte have vanskeligt ved at fastholde et engagement hos de unge. En del af holdet vil typisk blive mindre deltagende, helt passive eller urolige, hvis "ordets undervisning" er den dominerende form. Primært, fordi der mangler en variation i det pædagogiske miljø, som er tilpasset de unges forskellighed, men også, fordi det er en arbejdsform, konfirmanden oplever fra en bænk eller en stol. Den arv, bl.a. med protestantiske rødder, at et menneske skal sidde ned, når man skal lære noget, præger i udstrakt grad folkekirkens konfirmandundervisning. Det betyder f.eks., at forberedelsen udfolder sig det meste af tiden i det samme rum, hvor hver enkelt har sin faste plads. Det giver samtidig underviseren *kontrol* over situationen, men uden nogen bevægelsesmulighed for konfirmanderne. Man kan se det i kirkecentre, sogne- og præstegårde, når der skal gøres klar til undervisning. Borde og stole placeres ofte i en klassisk opstilling eller i *hestesko* med et *kateder* centralt placeret, så man kan se, hvorfra ordet udgår. Fysikken i disse bordopstillinger afslører, at der bag samværet, i sproget og måden at udfolde indholdet på, er en dagsorden, som kirken gerne vil sætte, mens konfirmandens egne spørgsmål, udspil og ressourcer ikke inddrages tilstrækkeligt. Det er derfor ikke et ligeværdigt møde. Ofte minder disse lokaler om *en forældet skolestue*, hvor den grundlæggende struktur i arbejdsformen handler om at overføre viden og troserfaring fra kirken til konfirmanden med ordet som det afgørende instrument.

Efter min opfattelse betyder det, at præster ofte taler for meget i undervisningen med fare for, at konfirmanderne kan miste deres motivation og deltagelse. Det bevirker også, at undervisningen i store træk foregår på samme *kanal*, uden mulighed for at de unge kan vælge eller bevæge sig hen på andre *stationer*. Det er muligt, at de unge er ganske godt tilfredse med den undervisningsform, hvis man spørger dem, men de lærer ikke så meget, som de kun-

ne. I værste fald kan de blive uinteresserede i kristne temaer og få vanskeligt ved at tilegne sig et indhold, de kan bruge til noget. Deres oplevelse i tilbageblikket bliver ofte noget med, at de kan huske deres præst og måske lidt om, hvad man fik *at vide*. For ikke så længe siden talte jeg med en ung mand syv år efter, han blev konfirmeret. Jeg spurgte, hvordan han havde oplevet det. Han kunne huske, at de havde siddet på en stol alle timer hele vinteren igennem. På samme plads. Dernæst kunne den unge mand huske evangelistrækken. Matthæus, Markus, Lukas og Johannes. Og den viden havde han haft brug for en eneste gang. Han havde nemlig vundet et spil *Trivial Pursuit* med den oplysning! Ellers vidste han ikke, hvad han skulle bruge den viden til, og der var intet som helst fra undervisningen, han kunne forbinde med hverdagslivet og det at være ung.

Naturligvis skal der læses, tales, fortælles, skrives og synges i konfirmandundervisningen, ligesom samtalen er det bærende fundament. Men problemet er, hvis samtaleformen for ofte står alene. Ordene bliver alt for mange, og undervisningen kan miste den enkelhed og fokusering, der er så afgørende for enhver indlæring. Stolen kan blive *et fangenskab*, især for konfirmander, der er mere kropslige, og som ikke er så verbale. De bliver ofte tavse eller urolige. Min erfaring er, at det giver konfirmandundervisningen betydelige dimensioner at tænke temaer, samtale, bevægelse og aktivitet sammen i et forløb. Ordet får på den måde krop, så det man taler om bliver mere sanseligt, og langt flere af de unge kommer med på banen. Det er væsentligt, at underviseren arbejder med kvalificerede *læringsaktiviteter* og laver sin egen samling af ideer, som kan varieres og inddrage konfirmander mere aktivt i indholdet. Nedenstående korte forløb kan stå som et eksempel eller en *metodeopskrift*:

Kristne symboler og ståltråd

Emne: Introduktion til temaet "kristne symboler".

Det er som regel et emne, som konfirmander er optaget af, og der ligger mange muligheder i det. De kender mange symboler fra hverdagen, film og computerspil.

1) Undervisningslokalet er uden borde. Stole er sat i rundkreds foran tavlen.

- 2) Først er der et kort oplæg ved præsten om tegn i almindelighed, og at der er forskel på et symbol og et skilt. Dernæst gælder det om i fællesskab at finde frem til nogle af kristendommens grundsymboler.
- 3) Konfirmanderne får hver en meter ståltråd i hånden og går over eller ind i kirken. De får nu ti minutter til at gå rundt og finde noget i rummet, som de mener er et symbol, og bukker det i ståltråden. Derefter bevæger alle sig tilbage i rundkredsen.
- 4) Deres små "billeder" i metal sættes op i den ene halvdel af tavlen med et stykke tape. Samtalen drejer sig nu om at sortere og afkode de kristne symboler blandt alle deres forslag og flytte dem over på højre side af tavlen.
- 5) Der laves en kort afrunding og fælles opsamling på spørgsmålet om, hvad et kristent symbol er.

Forløbet viser, at flere elementer og sanser er på spil. At sidde, lytte, bevæge sig, tænke, bruge øjne og hænder, føle, samtale, ligesom der kommer et lille produkt ud af forløbet, som de selv har skabt. På den måde er det konfirmandernes eget udspil, der samtales om. Deres motivation er nu optimeret, og dialogen er mere ligeværdig. De unge er på en mere direkte måde integreret i temaet, som kan udbygges og videreudvikles på forskellig måde. Der kan f.eks. kobles bibelske fortællinger på tegnene, skrives små symbolhistorier, laves billeder, dramastykker eller videofilm. Det væsentlige i den form for undervisning er ikke selve aktiviteterne, men det er den faglighed, der er knyttet til *sammenhængen* i forløbet, der er afgørende. Det er vigtigt, at underviseren selv er aktiv med at opfinde, samle, udforme og udvikle den slags korte læringsaktiviteter, som ovennævnte er et eksempel på. Efter min opfattelse må konfirmandundervisningen udfolde sit faglige indhold på forskellige måder, så de unge får mulighed for selv at lægge både krop og tanker til indholdet. De unge må inspireres og tales *op af stolen*, så de selv er med til at give kristendommen stemme og betydning. Mødet mellem kirke, præst og konfirmand bør derfor være et samarbejdende fællesskab, hvor konfirmanden kommer i dialog med det elementære stof, og en læringsproces sættes i gang. Mange større projektførløb kan virke kaotiske. Man må lære at blive gode venner med den arbejdsende uro, tåle de mange løse ender og stole på, at der nok skal komme noget ud af det. Nedenfor bringes et eksempel på, hvordan et længere forløb kan udfolde sig, og som samtidig beskriver projektarbejdets særlige karakter.

Markusevangeliet og ler

Der snakkes hyggeligt hen over bordene, som er beklædt med plastic. Atten konfirmander er samlet i kirkens kælderrum. Der formes, skrabes og bankes i det bløde ler for at få de bibelske motiver frem. Alle er optaget af arbejdet, og der breder sig en stemning af fordybelse langs bordene. Jeg har nok at gøre med at give inspiration og lidt råd om teknik og sørge for ler og vand. Mange har svært ved at rive sig løs fra opgaven, når klokken nærmer sig kvart i ti. De halvfærdige billeder bliver tildækket og stillet i et fugtigt rum, hvor de venter på at blive formet videre. Inden de kunne komme så langt, måtte vi i fællesskab forberede os grundigt. Først og fremmest satte vi os ind i historien om Jesu liv, som den er fortalt i Markusevangeliet. Sammen måtte vi finde ud af, hvilke særlige kendetegn lige netop den fortælling har. Holdet blev delt i nogle læsegrupper, som skulle gennemarbejde bestemte kapitler. Der blev gjort notater og tegnet skitser over de forskellige afsnit, så alle fik et godt overblik og blev kendt med teksterne. Herefter blev det gruppernes opgave at udvælge fire vigtige tekstafsnit, som de ville gengive i keramik. Der blev også givet en instruktion i at arbejde med ler og aftalt nogle spilleregler for projektet. F.eks. måtte alle billeder have den samme størrelse. Nu var alle klar til de kommende tirsdage at sætte fingre i leret. Det var betagende at se, hvordan en klump ler langsomt blev forvandlet af konfirmandhænder, så et levende billede fra evangeliet voksede frem. Efterhånden begyndte det glædelige budskab at tage form. Fantasien fik frit spil inden for rammen af teksten. Fine detaljer og overraskende ideer satte sit præg i deres udtryk. Efterhånden blev det til 36 relieffer, når man talte Markusløven med, der blev sat som en symbolsk overskrift for hele værket. Nu kom så den næste opgave, hvor vi skulle være omhyggelige. Farverne! For leret må ikke være for tørt, når farverne lægges på – og heller ikke for vådt. Pensler med lerfarver arbejdede hen over de halvtørre relieffer, mens der blev snakket om både fadervor, Markusfigurer og indimellem drukket en cola og sendt en sms.

I lidt større projektopgaver er det en god idé at finde nogle folk, som kan hjælpe og give gode råd. I ethvert sogn er der som regel folk med faglig viden og praktiske kundskaber, der kan inddrages, ligesom der er ressourcer at hente i forældrekredsen blandt konfirmanderne. Vi fandt bl.a. en pensioneret formningslærer, som gerne ville stille sin erfaring til rådighed med forglød-

ning og glasering. Den lokale skole lagde ovn til, og på den måde blev det en glæde for andre end konfirmanderne. Senere blev der brug for en, der var dygtig til træarbejde. For alle de færdigbrændte motiver lå nu og strålede i al deres farveglans og ventede på at blive samlet til et stort billede. Der var en snedker i sognet, som gerne ville hjælpe med trærammer, montering og op-hængning.

Indimellem var der trængsler og problemer, som skulle løses. Det hører med til praktisk projektundervisning. Til tider skal der gøres noget for at reparere det, som går i stykker undervejs. Vi måtte også finde nye muligheder, når leret drillede. F.eks. var Jordanfloden ved at knække over i tre stykker, så Jesu dåb var i fare. Den kunne ikke undværes i billedforløbet. Båden på Genesaret sø brød sammen. En dæmonbesat tabte arme og ben. Kejserens penge ville ikke hænge fast. En discipel blev væk i ovnen. Og flere mistede øjne og noget af håret. Indimellem kunne det hele virke uoverskueligt. Men ved fælles hjælp blev det hele ordnet eller fornyet, og projektet faldt på plads.

Som en festlig afrunding blev der afholdt fernisering med afsløring af værket tre dage før konfirmationen. Menighedsrådet gav lov til, at værket må hænge permanent i kirkecenterets hall. Både familie og venner blev inviteret til afsløringen. Kirkecenterets gange summede af spændte konfirmander og forventningsfulde gæster. Der var velkomst og højskolesang, inden sløret blev løftet for det keramiske værk. Klapsalverne bredte sig, og man kunne mærke de unges stolthed og se, hvordan glæden lyste i deres ansigter. Det var næsten hele projektet værd at se det. Tre konfirmander stillede sig frimodigt frem i folkemængden og holdt gode taler om forløbet.

Som præst sidder man tilbage med en oplevelse af, hvilke læringsmuligheder der ligger i, at konfirmanderne kommer op af stolen, og hvor fornyende projektundervisning kan være, når forskellige arbejdsformer knyttes sammen. De unge brugte hovedet og hænderne på en måde, så det ene ikke kunne skilles fra det andet. Projektet bekræftede, at de unge undervejs tilegnede sig en bevidsthed om, at kristendom er en sammenhængende fortælling. De indlevede sig i tilblivelsen af værket på en måde, så der altid vil være en erindring om det tilbage. Som to af konfirmanderne sagde i den fælles tale, de holdt: "Det var sjovt at arbejde med evangeliet i ler, og vi fik utrolig meget ud af at se det billedligt. Indimellem var det også meget svært at arbejde med, og man skal have meget tålmodighed. Men det var også spændende at møde kri-

Op af stolen

stendommen på den her måde. Billederne sidder på en anden måde fast på nethinden. Vi ville være *gået kold*, hvis vi bare skulle læse et kapitel hver tirsdag. Men nu fik vi lov til at stå med Markusevangeliet i vore hænder og forme det, så det blev gode billeder i vores tanker”.

Benny Vindelev, sognepræst
Hans Egedes sogn, Aalborg

Konfirmand om søndagen

Birte Andersen

Min kollega og jeg har i de mange år, vi har været kolleger, været sammen om undervisningen af konfirmanderne. I forhold til mange andre sogne ude i landet drejer det sig ikke om mange unge, men med københavnske forhold kan antallet kaldes pænt. I de senere år har det drejet sig om 15-20 unge – en konfirmandprocent på 30 – 40. (Det er meget svært at opgøre i et sogn med ca. en tredjedel indvandrere og flydende skoledistrikter). Meget stor spredning i kundskaber og forudsætninger – for ikke at tale om motivation og skiftende generationsprofiler har betydet, at vi flere gange i løbet af årene har omvurderet og omarbejdet undervisningen radikalt. De sidste tre år er vi endnu engang begyndt *forfra*.

Baggrunden for ændringen har været erfaring af de senere års manglende motivation for en egentlig dobbelttime på trods af *søde* unge. For en ordens skyld må vi pointere den københavnske ordning, hvor forberedelsen ikke foregår i skoletiden, men udenfor om eftermiddagen. Hos os har vi arbejdet med en dobbelttime torsdag eftermiddag fra kl. 16-17.30.

Det, vi i stigende grad nu erfarede var: dårligt fremmøde, vanskelighed ved at fastholde de unge på grund af det, som vi tolker som alt for mange *dagsordener* i deres hverdag; umådeligt mange fritidsbindinger – ikke mindst af sportslig art, alt for stor spredning i viden og interesse, al for stor spredning i gennemførelsen af den tvungne kirkegang.

Måske var det *værste*, at vi oplevede, at de reelt interesserede unge blev *klemmt* i vores forsøg på at holde ro og gennemføre noget, der lignede en *bred* og tilgængelig undervisning.

Efter mange overvejelser, men med ens erfaringer af de hidtidige forløb, ligger konfirmationsforberedelsen nu på en månedlig hel søndag. Det vil sige obligatorisk fremmøde til gudstjenesten kl. 10.30, dernæst fælles spisning og

program til kl. 17. Ved de fleste af gudstjenesterne medvirker de unge med læsning af bønner og tekster. Fællesspisningen har givet et andet rum, og i programmet har en film, der er en slags *overtekstning* med nutidige spillefilm og/eller musikvideoer, indgået, og der har været tid til og mulighed for at efterbehandle den.

Alle søndage er afsluttet af en form for andagt i kirkerummet med liturgi, ofte omkring lysglobus. I løbet af disse andagter skal de unge hver især formulere en forbøn for nogen eller noget (vi sætter temaet fra gang til gang), tavst eller sagt højt, med efterfølgende lystænding. Absolution ved altret kan også indgå i denne andagt.

Erfaringerne efter disse tre sidste år er overvældende positive:

- De unge er mødt frem flittigt, bortset fra enkelte reelle sygdomstilfælde.
- Vi har ingen disciplinære problemer haft, børnene har været glade, spændte og koncentrerede, og vi har fra forældrene hørt, at de ligefrem glædede sig!
- Vi har mærket, at de mest interesserede gik foran og ikke omvendt som tidligere.
- Og forældrene har været mere end tilfredse – vi holder altid 2 forældreaf-tener.

Gennemførte temaer for konfirmandsøndagene:

- A. Tema: alle tror – hvad tror du på? Bl.a. verdensbilleder og de to sprog
- B. Den faktuelle Jesus
- C. Møde med Jesus
- D. Engle – menneskesyn
- E. Godt og Ondt
- F. Udflugt til andre kirkerum i København og til Statens Museum for Kunst med omvisning til billeder med temaer fra Det Nye Testamente eller til Nationalmuseets moduler om de tre store religioner.
- G. Bøn og tilgivelse – Kristuskrans og Pilgrimsvandring

At sætte otte hele søndage af for – i dette tilfælde begge præster – er næppe muligt for en småbarnspræstefamilie. Og det skal da også indrømmes, at det

klemmer en kalender. Men har man ikke længere hjemmeboende børn, er fordelene store.

Den kirkegang, som før ofte blev oplevet som en udefrakommende tvang, som i øvrigt kun de mest *pæne* unge kom til, med stor utilfredshed fra flere sider til følge, er nu en integreret del af dagen. Vi søger i planlægningen af gudstjenesten at tage meget hensyn til de unges deltagelse.

Den sammenhæng i undervisningen, der gerne skulle opstå ved at tingene bliver udtrykt på flere måder, som er en af vore ambitioner, gik som oftest tabt i tidligere undervisningsforløb, som blev for fragmenterede. Nu er sammenhængen der, og opleves også sådan af de unge, så vi i højere grad kan være afsæt for deres spørgen og undren. Det rituelle i kirkerummet står stærkere, og er med de enkelte led af bøn og musik med til at formidle en anderledshed i de unges hverdag – kort sagt det religiøse sprog i praksis.

Birte Andersen, sognepræst
Lundehus Kirke

IT i konfirmationsforberedelsen

Christina Rantil Smith

IT er i princippet et arbejdsredskab præcis ligesom tekster, film, musik, kreativitet m.m. og kan alene af dén grund med fordel integreres i konfirmationsforberedelsen som en del af en tidssvarende undervisningsdifferentiering: “Når børn arbejder med IT, internet og multimedier er det oftest en skabende arbejdsproces, hvor de arbejder selvstændigt. [...] Det betyder, at i forhold til den traditionelle undervisning bliver både underviser og elev aktører på en anden måde. En elev, der arbejder udforskende og eksperimenterende, og som selvstændigt kan tage initiativer og få kreative ideer, befinder sig i en mere givende læringsproces end den elev, der er henvist til et lyttende, passivt og modtagende læringsmiljø” (Skovsted 2003).

Samtidig adskiller IT sig markant fra de traditionelle undervisningsmidler: “Med inddragelsen af internettet i undervisningen lægger man op til brud med den lineære orientering, som vi kender fra alm. tekster, film, radio og video. I brugen af internettet foregår både en interaktion og en hyperstruktur, hvor man hopper rundt fra én side til en anden. Man surfer sig vej rundt og bryder med det lineære forløb i sin indsamlingsfase i projektet. Denne vej til læring er vanskelig at kortlægge, men den bør medinddrages – ikke mindst på grund af en ofte langt højere motivation i processen” (Kjemtrup og Johansen 2002).

Tidlige didaktiske refleksioner

I de år hvor der blev gjort forsøg med egentlig IT-baseret konfirmationsforberedelse i Hjortshøj, introducerede jeg selv for første gang IT i forberedelsen af mine egne konfirmander. I løbet af en undervisningssæson blev fire dobbelt-timer i konfirmandstuen konverteret til hjemmearbejde, hvor konfirmanderne skulle løse diverse opgaver online. Jeg tog hér udgangspunkt i mine egne erfaringer med mediet og havde opsummeret følgende fordele:

1) IT i konfirmationsforberedelsen giver alle konfirmander mulighed for at komme til orde.

På ethvert konfirmandhold, uanset hvor få de end er, vil der altid være nogen, der fører ordet, mens andre holder sig tilbage og gemmer sig lidt. Min erfaring er, at IT er det perfekte samtalerum for generte og stille konfirmander, som ellers let bliver overset. I tilgift får jeg via IKT væsentlige oplysninger om konfirmandernes læsefaglige standpunkt og kan tage hensyn, hvor det er påkrævet.

Den stille dreng:

Jeg hedder Morten, og jeg er 14 år. Jeg spiller fodbold, tennis og skal snart begynde til guitar, det glæder jeg mig til. Jeg bor her i Hastrup, og går selvfølgelig på Hastrupskolen. Jeg er heller ikke et ordensmenneske, hvad rod på værelset angår, men hvis det roder meget kan jeg alligevel godt få lidt stress. Min far og mor er skilt, og jeg har en bror på 22 på min mors side, han bor dog ikke hjemme mere. På min fars side har jeg en lillesøster på 3 (næsten 4), men dem besøger jeg kun hver anden week-end. Det med min lillesøster er en større historie, men hvis jeg skal fortælle den kort, så er far og hans ekskone (ikke min mor) blevet skilt, min søster bor hos hende, og de er flyttet til Fyn. Det er ikke så heldigt for min far, da han er nødt til at tage toget til fyn 2 gange, hver anden week-end, for at se min lillesøster. Jeg synes at det er godt at du har lavet "kon4", jeg kan godt lide den her form for undervisning, og så slipper man jo også for den lange kolde tur, så tidligt på dagen :-)

2) IKT tvinger alle konfirmander til aktiv deltagelse.

Der er ingen gemmesteder i det digitale rum. Efter en almindelig konfrontationstime i konfirmandstuen kan det være svært at gøre rede for, om alle nu var "med". Med IKT kan præsten sort på hvidt konstatere, hvem der har deltaget og bidraget med hvad.

IT-opgave:

Du skal i gang med IT-opgaven om *Jesu sande ansigt*. Men først skal du lige bruge 2 sekunder på at tjekke ind, så jeg kan se, at du er her.

SVAR: Cecilie

Kig godt på de otte billeder: Otte forskellige bud på, hvordan Jesus så ud!
VALG: Typisk jødisk mand omkring år 0.

Hvorfor lige ham?!

SVAR: Fordi han var en typisk jødisk mand der levede omkring år nul :-). Måske ikke typisk i væremåde men i udseende tror jeg han har lignet alle andre.

3) IKT gør det muligt at "tale med" alle konfirmander og dermed lære alle at kende.

Af samme grund kender jeg nu alle de 75-80 konfirmander, jeg har hvert år. Nogen kender jeg mest fra konfirmandstuen, andre kender jeg via internet, mail og mobil. Men jeg kender dem alle sammen. Noget, jeg aldrig ville opnå off-line, uanset hvor mange konfirmandweekend'er jeg tog på. Via IKT har jeg fået helt afgørende historier fra mine konfirmander.

Den nye pige i klassen:

Cathrine: jeg er 14 år gammel ... Og så jeg går til fodbold i min fritid ... Det bruger jeg rimelig meget tid på ... udover det går jeg til tegning/maling for det interesserer mig også meget ... jeg ved ikke hvad jeg mere skal skrive som er "væsentlig" så jeg vil fortælle hvorfor jeg gerne vil konfirmeres ... jeg gør det selvfølgelig fordi jeg tror på Gud, men også fordi at min mor er død og derfor gerne vil tro på at hun er i himlen sammen med Gud

4) IKT udnytter den ansigtsløse kommunikation til at etablere en tillidsfuld og fortrolig kontakt til konfirmanderne.

Det er IKT som bekendt ikke alene om. Den digitale kommunikations sårbarhed udnyttes også af pædofile. En del af IKT er derfor at kunne garantere et sikkert samtalerum, hvor både konfirmander og forældre ved sig trygge. Gevinsten er en jævnbyrdighed og åbenhed i samtalen, som næppe lader sig gøre off-line, fordi fordomme i relation til alder, køn, udseende m.m. står i vejen. I tilgift har det vist sig, at både konfirmander og konfirmandforældre lader døren til dette samtalerum stå åben længe efter konfirmationen.

Den gamle konfirmand:

hejsa christina. jeg ved ik om du kan huske mig. Morten konfirmant 2002. min morfar er lige død og jeg tænkte på om jeg ikke må hører din mening om hvad der sker efter døden. jeg lå i min seng og tænkte over det, og kunne mærke at jeg havde brug for at spørge en som vidste noget og jeg kunne kun komme i tanke om dig. jeg ved ik om det er normalt at man begynder at tror lidt mere når man li har mistet et familimedlem. men jeg har for første gang i meget lang tid bedt en bøn. jeg ved ik om du har tid/lyst men det ville gøre mig meget glad hvis du lige vil komme med din mening. måske har jeg bare brug for at skrive/fortælle/snakke med en om det, nok mest bare en der lytter.

How to do

Der er flere muligheder for at inddrage IT i konfirmationsforberedelsen både som kommunikationsværktøj og som didaktisk redskab. Hvad man vælger, afhænger i høj grad af, hvad man vil. Jeg har allerede nævnt Konfirmazion.dk og Kon4.dk, som mod betaling tilbyder at stå for teknologien. Facebook og Googlegrupper kan også bruges som kommunikationsværktøj og har den fordel, at begge dele er gratis (indtil videre i hvert fald). Til gengæld må man så leve med reklamerne. Arbejdet med konfirmanderne bliver ikke hverken mindre eller lettere med IT. Men det bliver helt klart sjovere!

Litteratur

Skovsted, Morten 2003: "IT og konfirmanderne – to år efter" i *Kirken underviser* 1, 2003.

Kjemtrup, Merethe og Palle Johansen 2002: *Interdidaktik og metode*,
www.emu.dk.

Christina Rantil Smith
Sognepræst i Herfølge

Arken – et rollespil til konfirmander

Lysten til at undervise og lysten til at lære

Ane Ørgård Bramstoft

Rollespil er *“et spilforløb, der udspiller sig i et simuleret rum, hvor deltagerne i en fælles historie ved hjælp af et perspektivskift oplever konflikter, foretager valg og efterfølgende reflekterer selvstændigt og kritisk over deres valg for derefter at benytte den tillærte viden selvstændigt”* (Sanvik 2006: 221).

Rollespil er i de senere år i stigende grad blevet brugt som læringsværktøj i adskillige sammenhænge. Fritidsordninger, skoler, kirker, organisationer og virksomheder bruger mediet som såvel undervisningsplatform til historiske og kulturelle emner, som til træningsbane for øvelse i social adfærd og som legerum eller simulerede rum for personlig udvikling eller til brug for personale-, leder- eller organisationsudvikling.

Årsagerne, til at rollespilsmediet er anvendeligt i så mange forskelligartede situationer, er først og fremmest, at rollespil tilbyder mange forskellige læringsredskaber, der dækker mange forskellige behov hos såvel forskellige undervisere som forskellige elever. Det er på alle planer differentieret læring. Det skal også her siges, at det simpelthen er sjovt. I en tid, hvor vi er mange præster, der ind imellem slår krølle på os selv for at sælge vores undervisning, er det et nødvendigt og berettiget argument, at noget er morsomt. En anden ting er, at det er engagerende. Spillet lever af deltagerens engagement. Deltagerne får mulighed for at identificere sig med en rolle, og kan dermed afprøve forskellige sider af menneskelivet, forskellige strategier, handlemønstre og holdninger uden at lide det prestigetab, som de måske ville have gjort i det

virkelige liv. De indlever sig i konflikter, fortager valg og mærker konsekvenser.

Rollespillet Arken, som jeg her skal præsentere, er blevet til i et nært samarbejde mellem den århusianske rollespilsgruppe Plot42 ved historiestuderende Mikkel Schmidt Maltesen, dramaturg Rune Lippert, sognepræst i Hundslund Annie Kyed Jensen og undertegnede, der alle ønskede at lave et professionelt rollespil med teologisk tyngde og med potentiale til at kunne anvendes til undervisning af konfirmander i mange af de temaer, der benyttes i en almindelig konfirmandundervisning. Samarbejdet begyndte i foråret 2006 og førte 2007 til en prøvegennemspilning for konfirmander i Odder provsti. Herefter blev hele materialet omarbejdet med henblik på at lægge større vægt på de teologiske pointer. Det tætte og langvarige samarbejde mellem professionelle spildesignere og teologer med undervisningserfaring, mener vi, har været med til at gøre Arken til et indholdsrigt spil med stor teologisk vægt og undervisningsmæssigt potentiale. I foråret 2008 blev der afholdt kursusdage om projektet, og i september og oktober 2008 deltog ca. 600 konfirmander i løbet af 9 dage i rollespillet.

Konfirmanderne mødte op i lokaler ved den gamle godsbanegård i Århus, hvor Plot42 havde opbygget et stort simuleret rum eller scenografi til spillet. Her tog de to spildesignere og 6 professionelle spilledere imod os, førte os rundt i Arkens lokaliteter, gav os roller og kostumer, samt introducerede alle til spillets regler og til de love og regler, der var i samfundet Arken.

Arken

Det første vi mødte var et tempel med dæmpet belysning og mærkelig lugt. Et offeralter i kobber, oplyst af en enkelt lampe, stod centralt i rummet. Her kunne man ofre til Autoriteten – den store Gud, der stod bag alle ting. Bag det var en bod med lys og vellugtende pinde og blodige offerdyr. Der var små altre rundt i rummet, og for enden af en væg hang en stor oversigt med navne på alle indbyggerne i Arken. Det blev kaldt et Fidometer – et barometer for måling af befolkningens tro. Inde bag boden kunne man se ind til det helligste rum, hvor præsterne gik og holdt øje. Og bag dem var en lukket dør ind til

det allerhelligste – et hemmeligt rum, hvor kun ypperstepræsten måtte komme.

Det næste rum var mere oplyst. Her lugtede af mad. Det var forplejningsstuen med lange borde og bænke. På hvert bord lå en seddel med særlige regler for, hvordan man skulle opføre sig og hvordan man skulle spise sin mad. I den ene ende af forplejningsstuen var der særlig fint. Her var sofaer og fine borde med duge og stearinlys. Jeg – en antropolog ved navn Arkimedes, der var på besøg i minebyen Arken for at skrive en artikel om beboernes levevis – købte en kop te og ville sætte mig i en rød sofa. Jeg var ikke engang nået hen i nærheden af sofaen, før jeg blev stoppet af personalet. Ingen adgang, hvis jeg ikke bar et armbind som bevis på, at jeg tilhørte gruppen af de allerhelligste. Jeg satte mig på en hård bænk, skrev lidt noter og faldt i snak med et par minnearbejdere. De fortalte om deres hårde arbejde i minen, hvor de hver dag skulle hente tunge materialer til arbejderne på fabrikken. Minen var kold og mørk, det var vanskeligt at orientere sig, men de var efterhånden fortrolige med den og kendte både den gamle kirkegård og det gamle tempel dernede. De fortalte også, at de tilhørte Abrahams hus, og at de havde hørt om en profeti, der var vigtig for familiens og husets historie, fordi den kunne føre dem til en offerkniv, der var husets tabte relikvie.

Færdig med min te gik jeg videre og kom til byens arena, hvor et spil var i fuld gang. Men pludselig stoppede al aktivitet. En udstødt kom gående med bjælder om benene. Folk buede og spyttede ad ham og sagde, at han ikke havde overholdt spisereglerne og reglerne for, hvordan man skulle opføre sig i templet. To mænd fik, uden at røre ham, sat ham fast i en gabestok, og så gik befolkningen amok. De samlede sten op fra jorden og begyndte at kaste dem mod den fastspændte. Ingen greb ind. Det virkede nærmest som om, det var en dagligdags afstraffelsesform. Bagefter lå han bare hen ad jorden. Hvordan han kom fri, ved jeg ikke. En høj stemme lød i nogle højtalere. Den befalede, at alle skulle bede. Alle satte sig på knæ, med hænderne op ad vægen, og bag den rungende lyd fra højtalerne kunne man høre en mumlen af stemmer, der alle bad til Autoriteten. Kun tempelpolitiet bad ikke. De marcherede rundt og holdt øje med, om nogen sprang over. De noterede på deres blokke og tog et par stykker med til forhør på stationen. Senere så jeg på Fidometeret i templet, at de forhørte havde mistet næsten alle deres trospoint og var tæt på udstødelse.

Jeg bemærkede en mand, der var helt forslået. Det forlød, at han havde sået tvivl om en del af alle de regler, der skulle overholdes i Arken, derfor var han blevet banket og sendt ind til en mærkelig professor, der havde lavet forskning på ham og efterladt ham ved den gamle kirkegård, fordi han troede, han var død. Denne mand havde et par folk omkring sig, men alle andre håned ham, når de gik forbi ham. Manden så jeg meget senere, hvor der var opstandelse omkring templet. Han havde væltet boden, pustet lysene ud og revet de udstødtes navne ned fra Fidometeret. Da jeg så ham, stod han bundet. En mægtig folkeskare stod udenfor tempelpladsen og råbte til Ypperstepræsten, at han skulle dræbe den tilfangetagne.

Legende læring

Den undervisningsmæssige intention med rollespillet Arken er at lave et undervisningskoncept, der både indeholder en stort anlagt fællesoplevelse, der ca. en måned inde i undervisningsforløbet kan kickstarte undervisningen og samtidig indeholder så meget teologisk stof, at erfaringer fra denne kollektive oplevelse og fælles referenceramme kan give genklang og bruges bevidst igen – store dele af undervisningen. Rollespillet er valgt som medie, fordi det giver mulighed for at opsætte et simuleret rum, hvori scenografi og baggrundshistorie kan opbygges, så det fremhæver de teologiske problematikker og konflikter, som vi ønskede, at konfirmanderne skulle arbejde med. Fx en veludbygget forplejningsstue, fordi vi ønskede at lægge vægt på spiseregler som udtryk for religiøs praksis og et hierarkisk menneskesyn. Desuden formår mediet at formidle store komplekse sammenhænge på en forenklet, konkret og handlingsorienteret måde, samt at tilbyde kvalificeret differentieret læring, hvor konfirmanderne deltager ligeværdigt. Praktiske færdigheder, fantasi, organisatoriske talenter, hjælpsomhed, empati, evnen til at parere ordre er lige så værdifulde egenskaber som faglige styrker og evnen til at give udtryk for sine holdninger. Således er der her en mulighed for at give et stærkt undervisningstilbud til nogle af de elever, der er sværere at nå ved den almindelige klasseundervisning.

En af de helt store udfordringer for den kateketiske undervisning er at gøre relevansen af evangeliet begribelig for konfirmanderne. Derfor er den

kateketiske intention med Arken at gengive Jesus' liv, budskab, og menneskesyn i en ahistorisk ramme på en for konfirmanderne vedkommende måde med vægt på tematikker som lov og tro, fortjeneste og nåde, menneskeværd, lignelser, bibelhistorie, etiske dilemmaer og Gudsbegreb. Rollespillet gør en pointe ud af, at de forskellige religiøse udtryk, konfirmanderne møder i deres dagligdag, har en vis parallelitet med det jødiske samfund på Jesu tid, hvor Jesus både fastholder, at han er kommet for at opfylde loven, og samtidig gør op med de religiøse overhoveder og deres forvaltning af loven og i stedet sætter det dobbelte kærlighedsbud som det ultimative krav til mennesket.

Det er vores håb, at præster og undervisere vil bruge Arkens potentiale for perspektivskift. Et andet ønske med rollespillet er at fastholde et hermeneutisk fortolkningsprincip, hvor konfirmanderne ikke får facit i hovedet, men møder episoder og personer, der sætter det kristne budskab i spil, og hvor konfirmanderne får mulighed for at reagere umiddelbart og handlingsorienteret på det – også der hvor det, de møder, er kontrafaktisk. Det afgørende er ikke, at de får leveret en korrekt historie; men at de tager livtag med de store kristne spørgsmål.

Ved brug af rollespil i undervisningen er det en vigtig pointe, at konfirmanderne netop sættes fri til at reagere og handle. De får en erfaring af, at deres engagement kan betale sig og har effekt. Gevinsten er, at konfirmanderne husker de episoder, de har leget sig ind i, og de konflikter de har været en del af, med en helt anden kraft, end den almindelige undervisning formår at få dem til.

Når man målet?

Brugt i en kateketisk sammenhæng er den største umiddelbare gevinst ved rollespillet Arken konfirmandernes engagement i en lang række af de ofte komplekse tematikker, der kan arbejdes med i undervisningen. Læringen begynder allerede før spillet, hvor vi opfordrer til, at man gennemgår Jesu historie fx ved brug af Peter Madsens *Menneskesønnen*. Konfirmanderne bør kende de vigtigste konflikter, som Jesus stod i, og kende til hans menneskesyn, inden rollespillet går i gang. Under spillet tager konfirmanderne selv ansvaret for egen læring. Her er der mulighed for at deltage på mange forskellige niveauer,

alt efter hvornår deltagerens lyst, engagement og energiniveau topper. Der er også tid til at stå lidt af, hvis der er behov for det. Konfirmander, der for en udenforstående kan virke helt usynlige i rollespillet, kan i mindre grupper eller selv have mange oplevelser at berette om efterfølgende. De kan selv have oplevet dramatiske hændelser og stået over for store etiske spørgsmål, de kan have ledt efter viden om fx bibelhistorie, eller de har måske blot på afstand overværet diskussioner om bøn, stening som afstraffelsesmetode eller om, hvorvidt der er forskel på menneskers værdi. Meget af spillet foregår i det skjulte, hvor der opstår diskussioner mellem konfirmandernes roller internt og mellem dem og de roller, præster og undervisere indtager, og mellem konfirmanderne og spillere eller slet og ret gennem de konflikter, der opstår og de krav, konfirmanderne møder. Hvordan skal man fx håndtere, at en uren mand ligger og er ved at forbløde, når man ved, at man mister sine trospoint, hvis man rører ham?

Det store arbejde ligger dog stadig i konfirmandstuen. For at rollespillet kan give den optimale kateketiske gevinst er den efterfølgende refleksion central. Her er det yderst vigtigt, at underviseren tager udgangspunkt i de enkelte konfirmanders oplevelser og lader dem ytre sig. Hvad har de oplevet? Hvad gjorde de? Hvad så de? I refleksionen sættes deres oplevelser ind i et teologisk perspektiv. Ved at give alle oplevelser plads, kan man komme langt omkring og lægge vægten, hvor man som underviser mener, den bør ligge og sætte rollespillet i relation til sin tidligere undervisning. Arken bør her virke som en dynamisk effekt gennem hele undervisningsforløbet.

Vi håber på at sætte Arken op igen til efteråret 2009. Hvis du er interesseret, kan du rette henvendelse til Annie Kyed Jensen eller undertegnede. Du kan også orientere dig på Plot42' hjemmeside: www.plot42.dk

Litteratur

Hvitnov, Ea; Annette Molin Schmidt og Pernille Østrem 2008: *Rollespil i Kirken*, Religionspædagogisk Forlag.

Jensen, Annie Kyed 2008: "Rollespil i formidlingen – undervisning og forkyndelse", *Kritisk Forum for praktisk teologi* (112), 46-60.

Arken – et rollespil til konfirmander

Madsen, Peter 1996: *Menneskesønnen*, Det Danske Bibelselskab.

Rosenberg, Finn, Nina Tange, Lars Nymark Heilesen og Eberhard Harbsmeier
2006: *Konfirmationsforberedelse: formål – fagbeskrivelse – vejledning*, Aros under-
viser og Teologisk Pædagogisk Center, Løgumkloster.

Rydahl, John 2005: *Undervisningshåndbog til Menneskesønnen tegnet og fortalt af
Peter Madsen*, Det Danske Bibelselskab.

Sandvik, Kjetil og Anne Marit Waade (red) 2006: *Rollespil – i æstetisk, pædagogisk
og kulturel sammenhæng*, Aarhus Universitetsforlag.

Stein, Susanne, Eddy Thomsen og Thomas Kruse 2007: “LARP – Live Action Role
Play“ *Udkigsposter i børne- og ungdomskulturen* 52, 71-102.

Ane Ørgård Bramstoft
Sognepræst i Ørting og Falling

At få kristendommen ind gennem fødderne

Anette Foged Schultz

At få kristendommen ind gennem fødderne. Det kan man ikke! Det siger sig selv, lige så vel som det siger sig selv, at et menneske ikke kan få kristendommen ind alene gennem hovedet. Når vi som mennesker tager kristendommen ind, som en tro vi lever af og på, tager vi den ind med både sind og sanser, krop og ånd.

Når pilgrimsvandringen for mig at se kan bidrage i den proces, det er at *få kristendommen ind*, så skyldes det i høj grad, at du på en pilgrimsvandring har det hele med: Din krop og din ånd. Dine sanser og din erfaring. Dine drømme, din tro og din vantro. Din længsel, sorg og frygt.

Kristendommen har med inkarnationen – som den akse alting drejer sig om og den kerne alting udspringer af – åbnet for et menneskesyn, hvori vi kan komme til Gud og til hinanden og have det hele med. Gud blev menneske. Et menneske med krop, sind, sanser, arme, ben, fødder og hænder. Fra da af blev mennesket, med alt hvad det rummer, bestemt som helligt, velsignet liv. Derfor kan vi også i kirken komme som os selv. Ja netop i kirken kan vi komme som os selv og derinde *komme til os selv*. Blive dem vi dybest set er, fordi kærligheden, der forkyndes i kirkens rum, kan rumme dig og mig med alt, hvad der er i os. Derfor er det også en skævhed, at gudstjenestens rum i så høj grad er blevet ordets og intellektets rum. Vi må have krop og sanser med.

Kirkerummet emmer alt for ofte af en indelukket, støvet lugt af kropsløshed og ulevet liv. Ånd har krop! Ved den traditionelle højmesse bliver kroppen placeret – så godt som ubevægelig – i stolerækken, hvor man kan sidde og få ondt i ryggen. Alt imens ordet, som vil vække døde til live, går hen over hovedet på os uden at slå rod i kroppen. Det er heldigvis langt fra, at det altid er

sådan. Det kan ske – når Gud vil – alle steder og til alle tider og i de mest indelukkede, stovede kirkerum på de hårdeste bænke, at evangeliet lyder, og vi hører det. Men det er min erfaring, at processen hjælpes på vej af bevægelse. Vi hjælpes ind i processen, når vi bevæger os fysisk og mærker, at vi ud over at have intellekt også har krop.

Krop og sind indvirker på hinanden. Det ved enhver, der har haft tandpine eller enhver, der har haft en søvnløs nat. Sindet påvirkes af kroppens tilstand. Og enhver, der har gået en lang tur langs Vesterhavet og ladet sig blæse igennem, ved også, at man efter sådan en tur kan se helt anderledes på livet, end man gjorde, inden man begyndte at gå. Også selvom man lige har haft en søvnløs nat.

Vandringen gør på den måde noget ved os.

Konfirmandens livssituation

“Hvad ville du gøre, hvis du fik at vide, at du havde en uge tilbage at leve i?” Det spørgsmål stillede jeg konfirmanderne undervejs i forberedelsen, og ét svar var: “Jeg vil være sammen med dem, jeg holder af. Og jeg vil gøre noget af dét, jeg ikke har turdet før!” “Hvordan mener du?” “Jo, nu jeg ved, at jeg skal dø, så vil jeg leve inden døden!”

En konfirmand kan altså på et øjeblik tænke sig til modet til livet gennem pilgrimsvandringens symbolik, om at livet har udstrækning fra en begyndelse til en ende. Det er på den måde min erfaring, at pilgrimsvandringen kan bruges i undervisningen som udgangspunkt for væsentlige samtaler om eksistentielle vilkår.

Pilgrimsvandringen giver med tydeligheden af, at livet har en ende, bevidsthed om væsentligt og uvæsentligt. Den motiverer til et opgør med og et valg af de værdier, vi lever vores liv på.

Når pilgrimsvandringens symbolik fra vejen giver god mening ind i konfirmandernes livssituation, så er det fordi pilgrimsvandringen understøtter konfirmandsituationen fortolket som en overgang.

Pilgrimsvandringen er en proces, hvori målet er, at den enkelte *kommer til sig selv*.

Konfirmanden er det samme sted i livet som pilgrimmen. På vej til at blive sig selv.

Og sig selv kommer han til, når han kommer til Gud, for det er i lyset af Guds kærlighed, et menneske kan finde modet til at blive præcis dén, han er.

Pilgrimmen bryder op fra det kendte og trygge, alt det han elsker og føler sig hjemme i og begiver sig ud i det *ingenmandsland*, der ligger imellem opbruddet og hjemkomsten.

“Bryd op fra dit land og din slægt og din fars hus og begiv dig til det land, jeg vil vise dig!” Sådan kalder Gud i Første Mosebog Abraham til opbrud og til vandring imod livet og landet, Gud har vil give ham.

Ved opbruddet fra det kendte og trygge lægger pilgrimmen den identitet af sig, han har fået gennem sin familiære og samfundsmæssige status. Med vandrestav i hånden, rygsæk og vandrestøvler ligner han enhver anden pilgrim. Han er ingen. Han er i et grænseland mellem det, han forlader, og det, som han er på vej til. Her i ingenmandslandet bliver han til på ny. Han er på vejen til at blive sig selv. Og hvordan bliver han så sig selv? Det bliver han ved at støde ind i grænsen for, hvor langt han kan gå. Fysisk og psykisk. Det er der ved grænsen, at mødet med Gud kan finde sted. Konfronteret med sin egen afmagt vender han sig mod Gud. I afmagten begynder han at bede.

Konfirmanden befinder sig på sin egen måde i et ingenmandsland – på vej som han er fra barndom til voksen. Han er nu hverken eller: Ikke længere barn og endnu ikke voksen. På vej til at blive sig selv. Sådan har konfirmationen da også i en tidligere periode i kirkens historie ligget på et tidspunkt, hvor barnet overgik til voksenlivet. Min far fik et sæt nyt tøj og et par træsko og blev sendt ud for at tjene på de store gårde efter konfirmationen. På den måde var konfirmationen dengang mere tydeligt et overgangsritual, end den er det nu, hvor overgangen fra barn til voksen kan trække ud over en meget længere periode. Og dog lever vi med overgange livet igennem, som nok kunne tydeliggøres og hjælpes i gang og igennem af et overgangsritual.

Selve konfirmationsforberedelsen kredser – med udgangspunkt i det ovennævnte – omkring det eksistentielle. Vi taler om livet som en vej, hvor Gud er usynligt til stede. Pilgrimsstaven er konkret en støtte undervejs og er samtidig et symbol på den støtte, vi får i troen. Troen på, at vi ikke vandrer alene, selvom det af og til føles sådan. Troen på, at Gud sender os medvandre-

re at dele vejen med. Medvandrere, som giver vores liv mening, farve og retning. Troen på, at vi selv er sendt til andre undervejs.

Processen i en vandring er den samme, hver gang du indleder en vandring:

- 1) Opbrud fra det kendte og trygge
- 2) Erkendelsen af livets sårbarhed og afhængighed af fællesskabet som afgørende
- 3) Mødet med medvandrere
- 4) At komme til sin egen grænse/afmagt
- 5) At begynde at bede
- 6) At nå til målet
- 7) At vende hjem – og herfra fortsætte sin videre vandring i livet

Til de enkelte led i processen henviser jeg til mine 12 lektioner i *Pilgrimsvandring for Børn og Unge* udgivet på Religionspædagogisk Forlag i 2006.

Pilgrimsvandringen giver – som den svenske pilgrimspræst Hans Erik Lindstrøm har formuleret det med sine syv pilgrimsord – sans for enkelhed, stilhed, frihed, langsomhed, fællesskab, bekymringsløshed og kontakt til den åndelige dimension i tilværelsen.

Pilgrimsvandringen er altid – udover hvad den i øvrigt er – en forsoningsproces, som fører dig til en forsoning med dig selv og livet, som det blev for dig. En forsoningsproces der giver dig frihed til at være dén, du er. Selvom det kun er i glimt, du får del i friheden, så kender du dog vejen ind i den.

Som billede på vandringen kan Exodus-fortællingen bruges. Om israeliternes vandring gennem ørkenen fra Egyptens slaveri til friheden i det forjættede land. At være pilgrim er at begive sig ud i det nomadiske liv.

Undervejs på vandringen gennem ørkenen, hvor det var svært at finde vej, og hvor afhængigheden og sårbarheden var smertelig tydelig, blev israelitterne klar over deres egentlige tilhørsforhold. De så, at Gud gik foran dem på vejen og viste dem vej – “om dagen i en skysøjle og om natten i en ildsøjle” – og de var i konstant dialog med deres Skaber. Da de blev bofaste, begyndte de at kede sig, og de købte fjernsyn og mistede for en tid den frihed, der er at finde i forholdet til Gud.

Det tog dem en menneskealder at komme til det forjættede land. 40 år vandrede de gennem livets ørkener. Det siger lidt om, at friheden/befrielsen/frelsen ikke er en statisk tilstand, som vi kan eje, men en virkelighed, vi glimtvis erfarer, og som vi igen og igen må søge ind i. Vejen går gennem ørkenen, hvor afmagten er stor, og hvor bønnen er nærliggende.

Bevægelsen fra slaveri til frihed ved en konfirmand noget om på forhånd. Og det er min erfaring, at det giver god kontakt at knytte til ved det sted, hvor konfirmanden er.

Den proces, som konfirmanden befinder sig i, er jo netop en vej mod at blive til som sig selv. Langsomt løsrevet fra forældrene mod selvstændig identitet. Symbolikken fra pilgrimsvandringen tilbyder god støtte i denne proces og viser vej ind i kirkens rum, hvor forkyndelsen af den kærlighed, der gør fri, lyder.

Anette Foged Schultz

Pilgrimspræst i Viborg, psykoterapeut og retræteleder.

Drengene og pigerne

Tine Illum

Et par gange i min tid som præst har det af forskellige grunde vist sig hensigtsmæssigt at undervise drenge og piger hver for sig.

Første gang havde vi kønsopdelt undervisning af pædagogiske grunde: Min kollega og jeg havde hver et hold konfirmander samtidig. På begge hold var der en del stilfærdige (af og til grænsende til det apatiske) drenge samt nogle meget aktive (ofte nærmest frembrusende) piger. Når drengene sagde noget, rullede pigerne med øjnene og udbrød: "hvor barnligt!". Resultat: Drengene blev fuldstændig pacificeret, og pigerne kørte deres meninger i stil-ling som nærmest Helligånds-inspirerede. Så besluttede vi at lave om på holdene, så min kollega havde drenge-holdet, og jeg havde pige-holdet. Senere byttede vi hold.

Anden gang var det af praktiske årsager: Her blev, med skolens velvillige hjælp, tre forholdsvis små klasser slået sammen til to konfirmandhold. Det kunne lade sig gøre, fordi skolen arrangerede det sådan, at det hold, der ikke var til konfirmandundervisning, havde idræt i de samme timer.

Nedennævnte iagttagelser gælder især i forhold til de førstnævnte hold, hvor undervisningen var kørt fast; men også i forhold til de andre hold gav det en særlig dimension.

Jeg oplevede lidt af det, som skolerne oplever, når de laver kønsopdelt undervisning: at der er færre, der bare sidder med et tomt blik og "går ind til den evige hvile". Jeg hørte en gang en lærer beskrive det sådan: Hvis man tager en punkteret cykel, hvor kæden er faldet af, og sætter den ind i en almindelig skoleklasse, så kigger pigerne på den og tænker: "Nå, det er drengene vist bedst til", og så giver de sig til noget andet, mens drengene lapper og sætter kæden på. I en drengeklasse bliver cyklen hurtigt lappet og kæden sat på, mens snakken går om racercykler, gearskifte og gamle cykel-lig. Sætter man

cyklen ind i en pigeklasse, kigger pigerne sig omkring og opdager, at de nok hellere selv må komme i gang! Sagen forholder sig omvendt, hvis man beder klassen folde servietter eller sy knapper i.

Undervisningen har været ens på begge hold, eller har den? I al fald blev de samme emner gennemgået, men tilgangen til dem var forskellig.

På holdet med de aktive piger fik de lov at køre løs. De skrev bønner og tegnede illustrationer til sangblade, de diskuterede Gud og holdninger, så det føg om ørerne. Ingen drenge afbrød med platte vittigheder; og præsten kunne roligt problematisere de skråsikre holdninger eller udfordre dem med nye tanksæt uden at tænke på, om det nu tog pippet fra dem. For det gjorde det afgjort ikke! De diskuterede bare videre.

På holdet med de passive drenge blev de nødt til at deltage aktivt i samtaler og diskussioner. Der var nemlig ingen, der allerede sad med fingeren oppe eller havde udtalt sig med en autoritet, der kan få enhver 14-årig dreng til at tie stille. Til gengæld oplevede drengene også, at de fik lov at tale færdigt, uden at pigerne vendte det hvide ud af øjnene.

På begge hold var der altså tale om, at det "faglige niveau" blev højnet, og det var lettere at tilpasse undervisning og samvær til det pågældende hold. På drengeholdet var der yderligere den fordel, at drengene turde stole på, at de faktisk kunne tænke sammenhængende, hvad pigerne i klasserne før havde betvivlet; desuden fandt de også ud af, at de kunne bidrage med noget meningsfuldt, når vi talte om de store emner.

Og hvilke overordnede overvejelser har det så givet anledning til? Først og fremmest har det skærpet min sans for, at selve sammensætningen af hold, eller grupper på holdet, har stor betydning for, hvordan undervisningen kan gribes an. Også på helt almindelige hold kan det være en fordel en gang imellem at dele konfirmanderne op i en pigegruppe og en drengegruppe og lade dem arbejde hver for sig, så man får det bedste frem i begge grupper. Endelig synes jeg også, at det traditionelle billede af "de modne piger" og "de barnlige drenge" får mange flere nuancer, især hvis man har konfirmand-undervisning på 8. klasses trin.

Tine Illum

Sognepræst i Sønder Bjert

Provsti og konfirmander

Jette Marie Bundgaard-Nielsen

Konfirmandundervisningen er et arbejdsområde, der stiller store krav til præsterne. Pædagogisk og indlæringsmæssigt er der sket meget indenfor skolens verden i de senere år. Det smitter også af på de faglige forventninger til konfirmandundervisningen. Præsterne mærker et øget behov for ny faglig indsigt.

Samtidig kan jeg som provst konstatere, at der ikke er ret mange præster, der prioriterer videreuddannelse inden for dette felt. Andre fagområder har generelt set langt større interesse. Præsterne finder konfirmandundervisningen meget ressourcekrævende og meget lidt udviklende.

Hvordan kan der arbejdes med dette modsætningsforhold i et provsti? Hvordan kan præsterne hjælpe hinanden til at udvikle bedre tilbud for konfirmanderne, samtidig med at de finder fælles inspiration og større arbejdsglæde?

I provstiet har vi dannet en gruppe af præster, som har særlig interesse for konfirmandundervisningen og udviklingen af gudstjenester for denne aldersgruppe.

Formålet har i første omgang været at lave en stor fælles konfirmandgudstjeneste. Der blev udarbejdet undervisningsmateriale til forberedelse af gudstjenesten. Fælles tema og salmer blev gennemgået i undervisningen af den enkelte præst, ligesom alle skulle have set den samme film. I det nye provsti er vi for mange til, at vi alle kan være i en af vore kirker, så vi måtte leje en hal, hvor der også var plads til at forskellige kirkelige organisationer kunne møde op med boder og stande, som konfirmanderne besøgte forud for gudstjenesten.

Dette pilotprojekt blev et meget stort arbejde for den forberedende gruppe af præster. Vi befinder os i et folkerigt provsti med mange børn. Derfor fylder undervisningsdelen i præstearbejdet meget. Det er rent ressourcemæssigt

svært at finde yderligere overskud til disse særlige projekter ude i de enkelte sogne.

Menighedsrådene i provstiet har derfor lavet en samarbejdsaftale om ansættelse dels af en børnepræst og dels en ungdomspræst sammenlagt på fuld tid, men knyttet til to forskellige hemsogne. Disse to præster skal arbejde med fælles projekter for børn og unge.

Ungdomspræsten skal i særlig grad henvende sig til unge fra konfirmationsalderen. Den nye præst skal målrette projekter og tiltag, som taler ind i de unges verden. Nogle projekter kan laves fælles for hele provstiet; andre fungerer bedst i større eller mindre enheder, hvor man arbejder sammen til dagligt. Ungdomspræsten skal således også inspirere til arbejdet med konfirmander ude i de enkelte sogne og på de steder, hvor de unge ellers færdes.

Det er vores håb, at dette tiltag kan styrke det faglige indhold og samtidig give præsterne en fornemmelse af fælles kollegialitet. Forhåbentligt kan det også lette præsterne i forhold til det præstationspres, der i dag er fra mange sider. Mange nye tiltag efterspørges. Konfirmandprojekter er et af dem, der kræver en særlig faglighed, som vi derfor har ansat en kompetent person til at styrke i et provsti med mange børn og unge. Måske kan projektet også være med til at afklare, om vi bruger vores ressourcer hensigtsmæssigt. Kan vi afprøve andre måder og strukturer for løsningen af denne opgave end de traditionelle ugentlige to timers undervisning?

Jette Marie Bundgaard-Nielsen, sognepræst
Hørning, Blegind og Adslev pastorat
Provst i Skanderborg provsti

Skolens værste klasse

– en mailudveksling mellem præst og lærer

Lena Kjems og Flemming Bjerre

Kære Flemming,

Jeg mailer dig, fordi du er folkeskolelærer og dertil AKT (Adfærd trivsel kontakt) person. Så vidt jeg har forstået, handler sidstnævnte om at være en resourceperson i folkeskolen for lærere og elever, der trænger til et par friske øjne udefra og noget konstruktiv sparring. Sådant kunne jeg også godt bruge i år. Jeg har et hold, som ikke uden en vis stolthed, kalder sig: skolens værste klasse. Det er måske lidt overdrevet, men sandt er det, at der er noget, der bare ikke fungerer. Og det er så svært at sætte ord på, når man selv er viklet ind i det, synes jeg. Filosofen Martin Buber har sagt, at al menneskelig liv er møde. Han har også et ord for de situationer, hvor mennesker kommer sammen, men ikke mødes i dybere forstand. Han kalder det mismøde. Det er præcis sådan, jeg har det med det hold: vi mismødes igen og igen, selvom viljen er til stede for begge parter, eller i hvert fald for det store flertal. Det er som om de lektioner, der plejer at "virke", ja ligefrem at hitte hos konfirmanderne, lader det her hold, eller et stort mindretal af dem, kolde. Det er ikke, fordi de er frække eller mopsede, eller fordi de bevidst modarbejder mig. Der er bare ikke rigtigt hul igennem, så at sige. Og når jeg ikke ligefrem taler, opfatter de det nærmest, som om det er en invitation til fri leg. Jeg har virkelig eksperimenteret nu i flere måneder for at finde en form, som appellerer til dem. Noget virker bedre end andet, bevares, men jeg er stadig langt fra tilfreds. Det værste er, at det påvirker min lyst til at forberede mig. Der sniger sig en opgivelse ind, er det end nok så umærkeligt, og jeg bliver helt sikkert hurtigere irriteret på dem (og mig selv), end på andre konfirmandhold. Dertil

kommer, at der er en af konfirmanderne på det hold, som fylder uforholdsmæssigt meget. Han er helt og aldeles ufokuseret, og tror at han konstant skal lufte sin mening om alt mellem himmel og jord. Han giver "støj på linjen", og ikke engang de andre konfirmander kan holde ud at høre på ham ret længe ad gangen. Jeg har undervist ADHD konfirmander i en årrække på amtets specialskole, så jeg kender godt til børn med særlige behov, han overgår bare dem alle. Konfirmationsforberedelsen er frivillig, det er rigtigt, men så enkelt er det ikke. For det er, det er i hvert fald min erfaring, ofte dem der for en umiddelbar betragtning fylder mest på den dårlige måde, der har størst brug for at være midtpunkt i en fest og få gaver. Derfor har jeg aldrig selv bortvist nogen, men det skulle jeg måske til at begynde på. Da jeg blev præst og skulle til at have konfirmander, havde jeg et stort ambitionsniveau. Jeg forestillede mig, at det levende ord, formidlet som en hjertesag, nok skulle bære igennem. Det er jo verdens bedste historie, det kristne evangelium. Og tænk at få lov at give det videre til unge mennesker: at så et frø nu og da, som andre måske en dag vil høste af, om ikke før. Det tror jeg egentlig stadigvæk på, nu jeg tænker efter. Men der skal mere til end det. Det har jeg da fundet ud af hen ad vejen. Hvad vil du gøre hvis du var mig? Hvordan lave kateketisk damage-kontrol, nu hvor det er begyndt at gå galt? Gode råd og forslag modtages med stor tak. Med venlig hilsen Lena

Kære Lena

Tillykke med de udfordringer som du er blevet plantet midt i. Jeg forstår til fulde dine tanker og frustrationer. Som du helt rigtigt har opfanget, så er jeg AKT-lærer her på vores skole. Det betyder, at jeg arbejder med elever eller elevgrupper, som er kommet i problemer (det er ikke en skrivefejl, jeg vælger at se på eleverne som være kommet i problemer og ikke som problemer). Det kan der være mange grunde til at de er kommet, men fælles for alle tilfælde er, at de ikke kan løses uden at alle omkring er parate til at flytte sig, for i fællesskab at få eleven ud af problemerne. Hvis jeg skulle hjælpe dig på den optimale måde, så ville jeg komme forbi jeres konfirmandforberedelse et par gange. Det ville jeg for at se på, hvad det er der sker i lokalet, når I er sammen. Problemet kan nemlig være et helt andet sted, end det i første omgang ser ud til at være. Så jo bedre man kan beskrive problemet fra start, jo lettere er det at hjælpe på den bedste måde. Det kan jo så desværre ikke lade sig gøre, og så

må vi tage fat i det næstbedste. Jeg vil som en starthjælp vælge at se på 3 forskellige ting, som kan være med til at gøre konfirmandundervisningen til en bedre oplevelse for alle parter.

Kolleger: Den første ting, jeg vil foreslå dig at tage fat i, er sparring. Find en god kollega, som du kan snakke godt med (ikke nødvendigvis en god ven, men en som du har faglig fortrolighed med). Det er nemlig vigtigt at I åbent kan snakke om alt, hvad der foregår i undervisningen. Inviter din sparringspartner ind til din undervisning, og tag evt. på besøg i andres konfirmandundervisning, for at se hvordan de gør. Det kan give mange gode ideer til, hvordan undervisningen også kan gøres, og først og fremmest vil det vise dig, at alle andre også kan komme ud for vanskelige klasser. En anden mulighed er at tage på besøg på din lokale skole. Der har du en hel samling af mennesker, som dagligt arbejder med unge mennesker på det alderstrin, som konfirmanderne er på. Prøv om du kan få lov til at aflure dem nogle af deres værktøjer.

Dig selv: Nogle gange misunder jeg jer. Tænk sig at I står og får lov til at give det vigtigste budskab videre til blomsten af den danske ungdom. Vi andre skal give dem viden om "Funktioner", "Tyske verber" og "Tyngdekraften". Ikke just ting der kan få evighedsbetydning for dem. Sagt med andre ord, så skal du være stolt og glad over, at du får lov til at møde så mange unge mennesker med bibelens budskab. I den forbindelse er det vigtigt, at du husker på, at det ikke er en prædiken, som du skal holde for dem, hver gang du har besøg af dem. Du skal have konfirmandundervisning, fordi du brænder for det, og fordi du nyder at være sammen med unge mennesker. I den forbindelse er der et par små fif, som jeg kan give videre til dig. De kommer på besøg hos dig, altså er det din "dagligstue", de kommer ind i. Her er det dig, der bestemmer reglerne! Men hvem inviterer nogen ind i sin dagligstue, og møder dem så med regler, forbud og sure miner? Mød dine konfirmander med glæde og lad dem mærke, at du virkelig holder af dem, og har glædet dig til at skulle være sammen med dem. Tilsvarende skal de kunne mærke på dig, at det betyder noget for dig, at du får lov til at lære dem noget. Når du planlægger et undervisningsforløb, skal der være plads til spontaneitet. Det skal der være fra din side (hvem kender ikke til en foredragsholder, som læser hele foredraget op fra et manuskript?), og der skal være åbenhed for, at konfirmanderne kan komme med betragtninger, som du evt. har overset eller fravalgt. Det de bringer på banen, er altid mere vedkommende for dem, end det du selv er kom-

met frem til. Sagt med andre ord, du skal vide, hvor I starter, og have en ide om, hvor I skal nå hen. Men undervejs skal du være åben for, at I kan tage andre veje end dem, der i dit hoved er de logiske.

Konfirmanderne: Som udgangspunkt vil de gerne lære, men nogle bliver let forstyrret og har derfor svært ved at høre, hvad du siger. Jeg vil give dig et lille mundheld, som jeg selv bruger, når jeg ikke fornemmer, at jeg når igennem til eleverne: "Det er ikke altid at modtageren hører det som afsenderen sender. Derfor er det vigtigt, at afsenderen afsender det, som han ønsker at modtageren skal høre". Teenagere er ikke, som de var for bare 25 år siden. Det er ikke længere nok for dem at lære tingene udenad. Viden er uvedkommen for dem, hvis de ikke føler at de kan bruge den til noget. Den måde de får viden ind under huden på, er ved at gøre den personlig, det vi sige ved selv formulere den. Det vil nødvendigvis give en del uro, når 25 konfirmander skal formulere deres egen viden. Men det skal der være tid og plads til, ellers bliver det udenadslæren, og det gider de som nævnt ikke.

Som sidste råd til at komme videre med "skolens værste klasse" vil jeg opfordre dig til altid at starte timerne med at skrive op, hvad I skal nå. Det giver konfirmanderne et overblik, og gør dem trygge. Uvished er svært for dem at håndtere, og så vil de selv forsøge at skabe et overblik. Det giver let forstyrrelser. Når undervisningen så er færdig, skal du skrive 8-10 ting ned som lykkedes, dem tager du med hjem og har liggende foran dig, næste gang du skal forberede dig. Tænk over hvor mange gode råd du i løbet af et år kan få samlet sammen på den måde. Hvis du så samtidig udveksler med din sparringspartner, får I lynhurtigt dobbelt så mange.

Med hensyn til den konfirmand du nævner, som fylder uforholdsmæssigt meget i din undervisning, så er det sandt, at den slags teenagere kan dræne en fuldstændig for energi. Du skriver selv, at konfirmandundervisningen er valgfri, men hvis nu drengen gerne vil konfirmeres er det så ikke dit ansvar at rumme ham i undervisningen? Jeg spørger lidt provokerende vel vidende, at der er teenagere der er for svære at håndtere for en person. Her er det så, en kollega kan være en god hjælp. Hvorfor altid kun være en præst til en klasse? Hvorfor ikke være en præst til 2 klasser, minus de par stykker som går en tur med den anden præst, eller sidder for sig selv i et andet lokale. For urolige teenagere kan bare det at bevæge sig, eller have rum være med til, at de falder til ro. Det kunne også være andre blandt kirkens personale, som får den opga-

ve at give anderledes rammer til den konfirmand/de konfirmander, som har svært ved at være med i undervisningen. Det som til stadighed er dit ansvar er, at de får den rigtige oplæring, før de skal konfirmeres. Derfor er det ikke godt nok at sende en urolig konfirmand "ud og tælle gravsten". Men igen, også her kan det være godt at være i kontakt med klassens normale lærere, de har jo det samme problem hver dag. Hvorfor selv opfinde den dybe tallerken hvis andre allerede har fundet "metoder" som kan bruges?

Håber du kan bruge mine råd til noget.

Held og lykke Flemming.

Lena Kjems

Sognepræst Vejlbj Sogn

Flemming Bjerre

AKT-lærer ved Risikov Skole.

Redaktion

Birte Andersen
Emdrupvej 42
2100 København Ø – tlf. 39 18 30 39

Ulla Morre Bidstrup
Pastoralseminariet i Århus
Skt. Markus Kirkeplads 1
8000 Århus C – tlf. 86 13 85 88

Jette Marie Bundgaard-Nielsen
Hybenvænget 2
8362 Hørning – tlf. 86 92 10 02

Jørgen Demant
Hjortekærsvvej 74
2800 Lyngby – tlf. 45 88 40 75

Lena Kjems
Solbakken 15
8240 Risskov – tlf. 86 17 58 36

Hans Vium Mikkelsen
Aastrup Alle 21
6100 Haderslev – tlf. 73 74 58 98

Jesper Stange
Fiolstræde 8, st.
1171 København K. – tlf. 33 91 51 92

Elof Westergaard
Mariehøj 17
8600 Silkeborg – tlf. 86 80 08 15

Kirstine Helboe Johansen
Skelagervej 424
8200 Århus N – tlf. 86 12 48 05

Henrik Brandt-Pedersen
Religionspædagogisk Center

Kritisk forum for praktisk teologi, 115
29. årgang udgives af redaktionen i
samarbejde med Forlaget ANIS.
Udgives med støtte af Kulturmini-
steriets bevilling til almenkulturelle
tidsskrifter

Ansvarsh. redaktører for nr. 115:
Konfirmander

Jette Marie Bundgaard Nielsen,
Jørgen Demant og Lena Kjems

ISSN 0106 – 6749

© Forfatterne og *Kritisk forum for
praktisk teologi*

Kritisk forum for praktisk teologi er
sat hos Forlaget ANIS og trykt hos
Specialtrykkeriet, Viborg

Layout: Mindgame

Bestilling af tidsskriftet:
ANIS/Religionspædagogisk Center
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250 – fax 3325 0607
www.anis.dk. e-mail: anis@rpc.dk

Prisen for et abonnement på 29. årg.
er kr. 275,- (studerende kr. 225,-).
Enkeltnumre sælges for kr. 95,-
Ældre numre af tidsskriftet kan fås
ved henvendelse til forlaget

Henvendelse vedr. indlæg i tidsskrif-
tet kan rettes til forlaget eller til
redaktionens medlemmer.